

HUIS VAN BARMHARTIGHEID VOOR 'BEROUWVOLLE DOCHTERS EN JONGE MEISJES MET KWADE NEIGINGEN.'

EEN UNIEK SOCIAAL EXPERIMENT IN DE
INDUSTRIESTAD GENT

Beatrix Baillieul

Het Huis van Barmhartigheid of penitentenhuus was een Gentse privéinstelling - opgericht in 1844 - die zich bekommerde om meisjes uit de arbeidersklasse die het moeilijk hadden om een 'eerbaar' leven in de snel evoluerende maatschappij op te bouwen. Deze meisjes werden als penitenten (boetelingen) aangeduid. Ze mogen niet verward worden met de al eerder bestaande orde van kloosterzusters - penitenten, waarnaar onder meer in Gent een straatnaam verwijst. Zoals hierna zal beschreven worden, werden sommige meisjes opgenomen als religieuzen, Magdalenen genoemd, naar de Bijbelse figuur Maria Magdalena, een berouwvolle zondares. Na enkele jaren kwam een tweede instelling tot stand: het preservatiehuis zorgde voor de opvang van jonge meisjes uit problematische gezinnen waar ze vaak aan hun lot overgelaten werden en zo het gevaar liepen later in de prostitutie terecht te komen.

Deze studie (1) beperkt zich tot de eerste dertig jaar van het Huis, een periode van vallen en opstaan, van starten en bijna opgeven. Toen de instelling in 1877 een nieuw onderkomen vond in de Sint-Lievenspoortstraat (toen nog Sint-Lievensstraat), was het aantal penitenten gedaald. Dit kwam door de geleidelijke verbetering van de levensomstandigheden van de arbeiders, na het rapport Heyman Mareska, (2) als gevolg van de positieve conjunctuur maar eveneens door de opkomst van sociale bewegingen die zich inzetten voor de rechten van de arbeider.

Een aantal bij dit artikel opgenomen korte levensbeschrijvingen geven een beklemmend beeld van de ellendige omstandigheden waarin de meeste in het Huis opgenomen meisjes opgroeiden.

Grafmonument van dokter Mareska begraven op het kerkhof van Sint-Amandsberg. Litho. In: P. BLOMMAERT e.a., Graf- en gedenkschriften der Provincie Oost-Vlaenderen, reeks 3, buitengemeenten. Parochien der dekeny van Gent extra muros, dl. 1. Gent, 1860-1870, p. 31

4

Schrijnende armoede

Door het wegvallen van de Nederlandse en Oost-Indische markt na de Belgische onafhankelijkheid verhuisden sommige Belgische bedrijven naar Frankrijk (Rijsel, Roubaix) of Nederland (Haarlem). Bovendien stortte in de jaren 1840 de traditionele vlas- en linnennijverheid op het platteland volledig in ten gevolge van de zware concurrentie van de Engelse gemechaniseerde linnenindustrie. Sommige Gentse industriëlen probeerden toch de concurrentie met Engeland aan te gaan door te investeren in nieuwe mechanische weefgetouwen en stoommachines. Deze investering kostte massa's geld en om de producten toch concurrentieel te houden, drukten ze de prijs ervan door de loonkost te verlagen en mankracht te vervangen door goedkopere vrouwen- en kinderarbeid. De traditionele vlaspinnerij moest dus niet alleen concurreren met de Engelse productie, maar ook met de Belgische gemechaniseerde vlasproducten. Tienduizenden vlaspinsters op het platteland vielen zonder werk.

Toen in de jaren 1845 - 1847 de ineenstorting van de linnennijverheid samenviel met ernstige misoogsten, bereikte de ellende een dramatisch hoogtepunt (hongercrisis). Door deze hongercrisis kwam er een enorme exodus van de plattelandsbevolking naar de geïndustrialiseerde steden op gang. De bevolking van Gent steeg tussen 1800 en 1856 met maar liefst 93%. Deze gezinnen vonden onderdak in dichtbevolkte wijken waar slechte hygiëne en

De werkhuizen van La Florida, de katoenfabriek van Felix de Hemptinne in de Molenaarsstraat/Opgeëistenlaan, c. 1845. Foto naar schilderij in familiebezit.

AZLJM, A 19 - BEL - Gent, Terhagen - Villa

chronische ondervoeding de arbeidersbevolking vatbaar maakten voor allerlei epidemische aandoeningen zoals tyfus en cholera. De eerste invasie van de cholera morbus in Gent dateert van 25 mei 1832. Ook in 1849 en 1866 maakte deze bacteriële ziekte veel slachtoffers. Tot overmaat van ramp brak in 1847 tyfus uit, een zeer besmettelijke ziekte die talloze doden eiste.

Door de toenemende bevolking in Gent was er ook niet altijd werk voor iedereen. Hoge werkloosheid, extreme armoede en honger dreven sommige jonge meisjes ongewild in de prostitutie. Ook op de werkvloer en in het gezin waren de meisjes kwetsbaar, soms met een ongewenste zwangerschap of een venerische ziekte als gevolg. Vanuit diverse hoeken poogde men een oplossing te bieden voor deze schrijnende toestand. De oprichting van het Huis van Barmhartigheid was er een van.

5

De vlaspinnerij Société Linière Gantoise aan Vogelenzang. Litho G. JACQMAIN Gent. Adreskaart, c. 1840-1850. Collectie G. DESMET

Adèle Chevalier (Gent 1851 - Gent 1893) zag het levenslicht in de Lange Wijngaardstraat te Gent. Haar vader Franciscus Marinus (25 jaar) was een ongeletterde wever. Haar moeder was al 34 jaar. In de periode 1867-1870 verbleef Adèle in het penitentshuis. Een jaar later huwde ze met Petrus De Bo een vlasspinner uit Klein Meerhem. Zij woonden een tijdlang in de Ijkstraat bij de Sint-Jacobskerk in een van de armste wijken van Gent. Samen kregen ze dertien kinderen waarvan er vijf op zeer jonge leeftijd overleden. Toen ze in 1893 stierf was haar jongste dochtertje amper een jaar. Het is dus niet te verwonderen dat Pierre De Bo in 1895 opnieuw huwde. Een aantal van zijn kinderen was toen tewerkgesteld als vlasspinner, -hekelaar of -bewerkster. Zoon Gustave was vijftien jaar, zijn twee werkende zussen zeventien en dertien jaar. Ze woonden toen in de omgeving van het Sint-Pietersplein, later in de Zandstraat, nu Lucas de Heerestraat genoemd.

*Werkmanshuizen in de Kazernestraat voor de afbraak, foto 1917.
Collectie G. DESMET*

Prostitutie in de 19 de eeuw

Reeds op het einde van de 18 de eeuw stelde de Gentse politie vast dat het aantal publieke vrouwen onrustwekkend was toegenomen en dat dit losbandig leven schadelijk was voor de openbare gezondheid. Om de prostitutie en vooral de verspreiding van de venerische ziekten onder controle te krijgen waren maatregelen noodzakelijk. Het eerste reglement in Gent dateert uit 1809. De prostituees waren vanaf dan verplicht zich in te schrijven in een bijzonder politieregister en moesten om de tien dagen een geneeskundig onderzoek ondergaan. In de loop van de volgende jaren werd de wet verschillende malen aangepast en werd het geneeskundig onderzoek steeds strenger. (3)

Adreskaart van het bordeel Au Pantalon Blanc in de Werregarenstraat (tussen Hoogpoort en Onderstraat). Liberaal Archief vzw, collectie porseleinkaarten nr. 656

Volgens de uitvoerig gedocumenteerde en geactualiseerde wet van 1850 kon niemand een bordeel openen zonder schriftelijke toestemming van het college van burgemeester en schepenen. Elk huis of *maison close* werd geleid door een bordeelhoudster die voor de uitbating een taks betaalde. De publieke vrouwen die er verbleven en werkten moesten zich vooraf inschrijven in het politiecommissariaat. Ze moesten hun inschrijvingsboekje of -kaart altijd kunnen voorleggen. Tewerkstelling van clandestiene (niet ingeschreven) vrouwen was verboden op straf van boete. De prostituees moesten zich tweemaal per week aanmelden in een hospitaal of dispensarium voor een kosteloos onderzoek. Te Gent was deze geneeskundige dienst of *bureau sanitaire* oorspronkelijk gevestigd in de stadsgevangenis de *Mammelokker* aan het Belfort. Geslachtzieke vrouwen kregen een behandeling in de ziekenzaal

van de gevangenis, later meer en meer in een bijzondere afdeling van het Bijlokehospitaal. Overtreding van de verbodsbepalingen - vastgesteld door de zedenpolitie - leidde tot een boete of een gevangenisstraf.

Bordeel in de Werregarenstraat, foto A. RITSAERT 1940. Collectie G. DESMET

Om bekendheid te verwerven lieten de beter gekwalificeerde bordeelhoudsters adreskaartjes drukken. De hoeren van de volkse bordelen gingen eerder de straat op en klampten passanten aan, hoewel dit verboden was en ze hierdoor vaak in de gevangenis belandden. (4)

Adreskaart van het bordeel of maison de société van mr. en mme. Slosse in de Nodenaysteeg (zijstraat van de Veldstraat), c. 1844-1851. Huis van Alijn, inv. 1977-261-001

Adreskaart van het bordeel van Marie Provoost in de Kromsteeg, nu de Sint-Niklaasstraat, c. 1840-1850. Huis van Alijn, inv. 1977-261-008

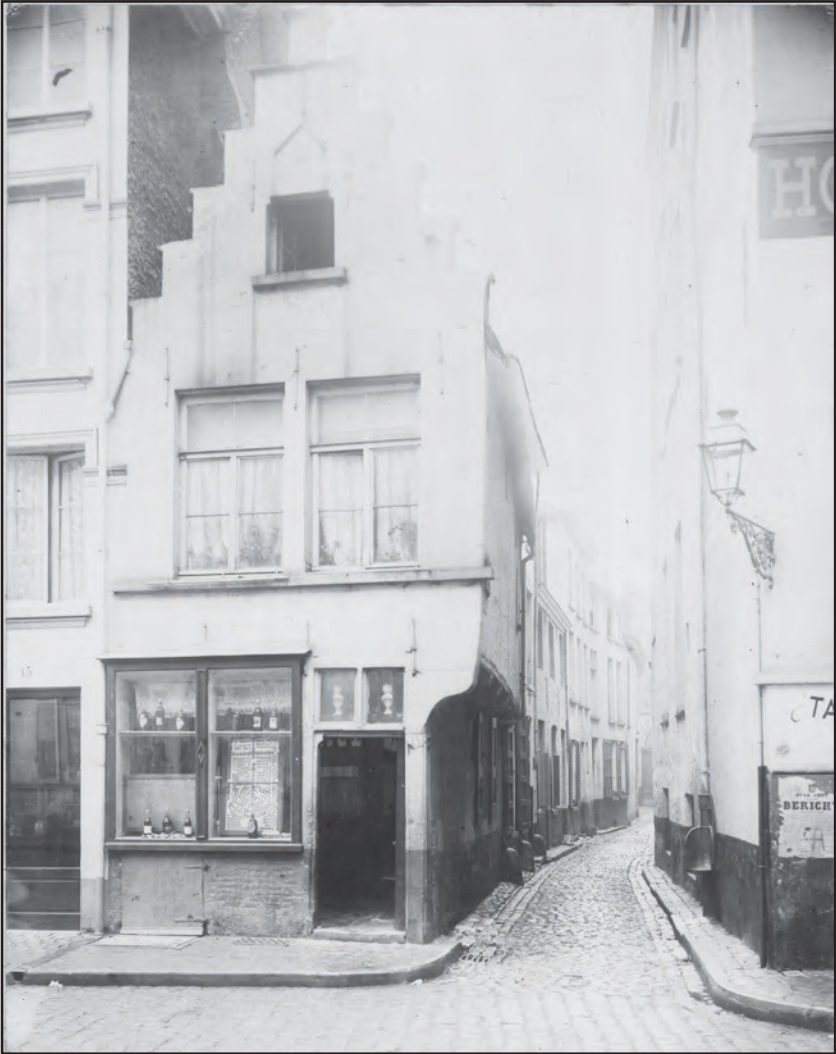
Naast de gesloten huizen waren er de *Rendez-Vous* huizen herkenbaar aan de letters RDV op de huisdeur. De vrouwen woonden er niet, maar beschikten er over een kamer waar ze voor een pooier werkten. Deze *maisons de passage* of 'pashuizen' werden eveneens getolereerd en de uitbaters betaalden ook een taks voor de vergunning. De geïnde gelden bezorgden de stad inkomsten die onder meer dienden om de kosten van de gezondheidsdienst en de zedenpolitie te dekken.

De getolereerde bordelen en *Rendez-Vous* huizen waren onder meer gesitueerd in de vele kleine steegjes rond de Veldstraat - waarvan de Kromsteeg een van de beruchtste was - de Vrijdagmarkt en de Kouter.

Nodenaysteeg 17-19. Foto A.RITSAERT 1940. Collectie G. DESMET

De Kromsteeg (nu Sint-Niklaasstraat) gezien vanuit de Cataloniëstraat met een uitstalraam aan de linkerkant en een urinoir tegen de zijgevel van het eerste huis aan de rechterzijde, eind 19de eeuw. Archief Gent, SAG -MA - SCMS - FO - 7804

Veel talrijker dan de officieel getolereerde waren de clandestiene huizen waarvoor de uitbater geen vergunning had aangevraagd. Dergelijke huizen verscholen zich meestal achter de gevel van een herberg, een hotel, een winkel of een gewoon herenhuis. Men trof ze aan in nagenoeg alle wijken van de stad met een concentratie in de ruime omgeving van het zuidstation, de kazernes in de Lange Violettestraat en bij het Sint-Pietersplein.

Uit de biografische gegevens van de meisjes die tussen 1844 en 1877 in het Huis van Barmhartigheid terecht kwamen, blijkt dat ze enige tijd in een van deze al dan niet erkende bordelen verbleven hadden.

Pauline Behaegel (Zeveren 1824 - Brugge 1899) werd geboren op 15 september 1824. Haar vader - een vlashandelaar - was toen al 56 jaar. Pauline werd spinster zoals haar moeder en kreeg op jonge leeftijd veel tegenslag te verwerken: ze verloor haar moeder in 1844 en kwam een eerste keer naar Gent op 24 juli 1846. In een bordeel aan de Verlorenbroodstraat verdiende ze haar kost als ligtevrouwe en werd ze vermoedelijk ook zwanger gemaakt. Ze beviel op 18 juni 1847 in Zeveren van een dochter die na zeven weken overleed. Toen in januari 1848 ook haar vader stierf leek niets haar nog aan Zeveren te binden. Ze verhuisde op 20 augustus 1848 opnieuw naar Gent om daar haar geluk te beproeven. Na enige maanden belandde ze in een bordeel in de Schuurkensstraat. Op 14 mei 1849 kwam ze terecht in het penitentenhuus van de zusters van Liefde waar ze enkele jaren verbleef. Daarna vertrok ze naar Brugge waar ze in 1853 huwde met schoenmaker Petrus van Cabbeke. Ondanks de inspanningen van de zusters om haar te leren lezen en schrijven was ze nog altijd ongeletterd want haar handtekening ontbrak op de huwelijksakte. Ze overleed te Brugge in 1899.

Op 30 september 1849 werd **Paulina Philomena Schutz** (Gent 1849 - Rijsel 1889) geboren als dochter van plafonneerder Albertus en naaister Eugenia Vercruysse. Haar vader - geboren in Fontaine l'Évêque - was soldaat bij het eerste regiment jagers, haar moeder was afkomstig uit een landbouwersgezin uit Eke. Het gezin woonde tussen 1866 en 1870 in de Hoveniersberg te Gent niet ver van de kazerne en vlakbij het Sint-Pietersplein waar in een groot beluik talloze arme gezinnen samenhoften. In die periode en op zeer jonge leeftijd kwam Paulina vermoedelijk in de prostitutie terecht. Vanaf 1866 kwam haar naam voor in de Gentse bevolkingsboeken als penitent in het Huis van Barmhartigheid. Paulina vertrok in 1869 als naaister/dienstmeid naar de Violettelei 12 en kreeg in 1871 de toelating om België te verlaten en naar Rijsel te verhuizen. Ze huwde er op 2 oktober 1872 met de uit Doornik afkomstige schoenmaker Jean-Baptiste De Cuyper veertien dagen nadat ze bevallen was van hun zoontje dat meteen als zijn kind erkend werd. Het echtpaar kreeg in 1879 nog een tweeling. Paulina overleed te Rijsel op 7 januari 1889, 42 jaar oud. De aangifte van het overlijden gebeurde onder meer door haar broer die toezichter was in een spinnerij te Rijsel.

Interieur van het gezelschapshuis In den bacchus, Schuurkensstraat 4. Adreskaartje in drie talen, c. 1850. Huis van Alijn, inv. 1977-261 - 005

Opvang van prostituees in het Ancien Regime

Het Huis van Barmhartigheid had een voorganger in het Ancien Regime: in de 14 de eeuw kwam in de Gentse Heilig-Kerstparochie buiten de Grauwpoort onder de naam *Filledieuses* een penitentenhuys tot stand. De instelling stond onder toezicht van de parochiepriester en twee burenen en bood onderdak aan

14

Het filledieuzenklooster aan de Grauwpoort. Aquarel A. van den Eynde naar het panoramisch zicht van 1534. Archief Gent, SAG IC - AG - L - 151 - 15b

tien à twaalf meisjes. Een eeuw later namen de zusters augustinessen het bestuur van de instelling over en volgden de penitenten de regel van deze instelling. Toen waren ze nog met acht. Tijdens de godsdienststroeibelen van de 16 de eeuw werd het klooster opgeheven. De stad onderhield nadien vier bekeerde vrouwen in het Sint-Jorisklooster aan de Vijfwindgaten of elders maar ook daaraan kwam in 1741 definitief een einde. (5)

Eerste plannen in de 19 de eeuw

Dat de Gentse kanunnik Petrus Jozef Triest (Brussel 1760 - Gent 1836) in het begin van de 19 de eeuw de vele sociale noden probeerde op te vangen is bekend: hij richtte kloosters op, ziekenhuizen, instellingen voor doofstommen, voor geesteszieken, een kinderspital en vondelingentehuis, scholen e.a. (6) Op het einde van zijn leven koesterde hij ook het plan om een vluchthuis op te richten voor berouwvolle jonge vrouwen die op zedelijk gebied aan lager wal waren geraakt. Het was echter zijn opvolger, kanunnik Benedictus De Decker (Zelee 1803 - Gent 1874) die dit plan tot uitvoering bracht nadat in Antwerpen (1824), Brussel (1828), Bergen (1839), Namen (1840), en Luik

(1842) gelijkaardige projecten concreet vorm hadden gekregen. (7) De nood aan een gedegen opvang voor deze meisjes had zich in Gent al eerder laten voelen. Reeds in 1820 kon Emilianus Malingié (Wervik 1756 - Gent 1826), pastoor van de Gentse Sint-Niklaaskerk, over een schenking beschikken om twee tehuizen op te richten; het ene bestemd voor meisjes die in de prostitutie beland waren en het andere als tijdelijke opvang van werkloze dienstmeiden. (8) Vermoedelijk om financiële redenen en bij gebrek aan structurele ondersteuning bleef dit voorstel dode letter.

*Klooster Terhagen in de Molenaarsstraat Gent, een stichting van P.J. Triest.
Aquarel J. Wijnantz, c. 1820*

Stichting

Een tweede initiatief tot de oprichting van een opvangtehuis voor deze groep zwakke jonge vrouwen kende meer succes. Het verhaal startte met de lotgevallen van een jong meisje uit Doornik dat in 1843 op zoek was naar een eerlijke post als dienstmeid. (9) Een deftig uitziende dame bood haar een werkplek aan in Oostende waar ze in een bordeel terecht kwam. Zij verbleef er tegen haar wil, zonder vrienden of kennissen. Bovendien kende ze de taal van de streek niet en kon ze op niemand een beroep doen om haar te helpen. Op een dag keerde het tij: een man kocht haar vrij zodat ze Oostende kon verlaten. Zonder geld op zak kwam ze in Gent terecht. Bij de zoektocht naar een eerlijke baan speelde haar verleden in Oostende in haar nadeel. Uiteindelijk ontmoette ze Marie de Hemptinne (Gent 1818 - Gent 1847), dochter van een Gentse textielbaron, die zich haar lot aantrok en er met enkele sociaal

Marie de Hemptinne. Foto. Collectie B. BAILLIEUL

16

Herinneringen aan Marie de Hemptinne, oprichtster van de eerste kleuterschool en initiatiefneemster van de stichting van het Gentse Huis van Barmhartigheid.
AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Terhagen 4.1.

voelende dames waaronder Amélie Van Houtte (Roborst 1801 - Gent 1857) in slaagde om haar in een Huis van Barmhartigheid in Namen te plaatsen. Daar verbleef ze een jaar, ze werkte daarna gedurende drie jaar als dienstmeid in een eerbaar gezin en zou uiteindelijk huwen.

De dames die zich het lot van dit meisje hadden aangetrokken, voelden het als een noodzaak om ook in Gent een penitentenhuus te voorzien *om ongelukkige meyskens die uyt ellende, verleyding of boosheyd van den waren weg afgeweken zijn door onze zorg vermaningen en gebeden tot de deugd en de eer te rug te brengen.* (10) De nieuwe instelling zou dus een soort toevluchts-oord worden voor *gevallen* meisjes die hulp wensten. Toen de dames hun voorstel aan kanunnik De Decker voorlegden besepte die meteen dat de

*Portret van kanunnik de Decker. Alphonse Van Den Eijcken, op hout geschilderd, 1853.
AZLJM, fonds Melle*

tijd rijp was om de wens van zijn voorganger uit te voeren. Ook de Gentse bisschop Ludovicus - Josephus Delebecque (Ieper 1796 - Gent 1864) was het initiatief zeer genegen ondanks de waarschuwingen van sommige leken én

geestelijken die dergelijke initiatieven in het verleden hadden zien doodbloeden door gebrek aan financiële middelen en geschikte huisvesting. Sommigen onder hen waarschuwden ook voor de slechte invloed van de meisjes op de welopgevoede jonge religieuzen uit eerbare families die het gesticht zouden runnen. De critici stelden al snel vast dat vele meisjes naderhand in hun leven van wanorde en ontucht hervielen. Ondanks deze negatieve kritiek hielden de initiatiefnemers voet bij stuk.

ASSOCIATION
POUR LE SOUTIEN ET LA CONSOLIDATION
DE
L'OEUVRE DU BON-PASTEUR.

—
STATUTS ou règlement de l'Association de l'Œuvre du Bon-Pasteur, dressés par **ANDRÉ-PHILIBERT-VALENTIN DESCAMPS**, Chanoine honoraire de Tournay, Curé-Doyen de Sainte-Waudru, à Mons, présentés aux Dames soussignées, réunies dans son presbytère et par elles sanctionnés le 28 décembre 1839.
—

1. L'Association de l'Œuvre du Bon-Pasteur a pour but de protéger l'institution religieuse de ce nom, établie en cette ville; de la rendre efficace en préservant du libertinage le plus grand nombre possible de personnes.
2. Elle est dédiée à la bienheureuse Vierge Marie sous le titre de *l'Immaculée Conception* et sous l'invocation de *Sainte Marie-Magdelaine*.
3. Pour attirer les bénédictions du Ciel sur l'Association, il sera célébré chaque année, au jour de Sainte Marie-Magdelaine, une messe pour toutes les Dames associées et le lendemain un obit pour toutes les défuntés.
4. L'Association se compose de toutes les Dames de condition honorable, qui voudront bien coopérer à cette bonne œuvre, soit par leurs dons, soit par l'influence que leur assure leur position dans la société.
5. Les Dames associées ne contractent aucune obligation personnelle; on laisse à leur charité et à leur zèle de contribuer par les moyens qu'elles croiront les plus

Kanunnik De Decker bereidde de oprichting van het Huis van Barmhartigheid grondig voor: hij onderzocht hoe in Namen en Bergen gelijkaardige instellingen tot stand waren gekomen en projecteerde zijn instelling hierop. (11) Hij richtte een vereniging op waarvan de regels op 4 oktober 1844 met de consensus van bisschop Delebecque werden vastgelegd. (12) Een permanente raad samengesteld uit acht dames uit de kapitaalkrachtige Gentse adel en burgerij vormde het bestuur onder het directeurschap van kanunnik De Decker. De vereniging kende twee soorten leden: ereleden, die hun steun tot een jaarlijkse bijdrage van tenminste tien frank beperkten, en actieve leden die het Huis niet alleen financieel hielpen, maar ook actief op zoek gingen naar boetelingen voor het gesticht en naar nieuwe leden om het te financieren. De dagelijkse leiding van het Huis was in handen van de zusters van Liefde die kanunnik De Decker vanuit hun moederhuis in de Molenaarsstraat naar de nieuwe instelling stuurde. De zusters wijdden zich aan de heropvoeding en de rehabilitatie van de jonge penitenten, opdat zij na enige tijd opnieuw een eerzame plek in de maatschappij zouden kunnen innemen.

Kadasterplan met aanduiding (lichter gekleurd) van de percelen in gebruik genomen door de zusters van Liefde, 1844-1877. Uit thesis van VANHULLE K. (2010), Het ongeschoeide karmelietessenklooster te Gent: een bouwhistorische studie. Gent, deel 2, p. 20

Eerste huisvesting

Om het Huis op te starten huurde de vereniging een leegstaand pand van de zusters karmelietessen in de Theresianenstraat. Het gebouw was pas verlaten door de broeders van Sint - Jan de Deo die een geschiktere locatie hadden gevonden aan het huidige Fratersplein. Tegelijkertijd nam de vereniging nog enkele huizen op aanpalende percelen in huur (kadasternummers 2259 en 2315) en een deel van een boomgaard waarop latere bebouwing nog mogelijk was. Nadat het complex aan zijn nieuwe bestemming aangepast was begonnen de eerste vier zusters van Liefde aan hun loodzware opdracht. Op 4 november 1844 had de plechtige installatie plaats in aanwezigheid van de

Marie-Thérèse De Schuyter, algemeen overste van de zusters van Liefde. AZLJM, F3 - PO

pas verkozen algemeen overste zuster Perpetua of Marie -Thérèse De Schuyter (Gent 1801 - Gent 1845), kanunnik De Decker en bisschop Delebecque. De bisschop droeg een eerste mis op in de pas vernieuwde kapel bijgewoond door de dames van het Huis van Barmhartigheid. Na zijn aanmoedigingstoespraak kondigde hij ook aan dat elke gelovige gedurende 1 jaar 40 aflaten per dag kon verdienen ter ondersteuning van dit werk van barmhartigheid. (13) De instelling kwam onder de bescherming van Maria, koningin der maagden

*Zuster Marie Théodule overste van het huis van Barmhartigheid tussen 1844 en 1879.
Foto Charles d'Hoy. AZL JM. A156 - BEL - Gent, Terhagen - 14a*

en van Maria-Magdalena, het voorbeeld van een berouwvolle zondares. Zuster Marie Théodule of Eugénie Grandjean (Ieper 1815 - Gent 1879) werd de eerste overste van het Huis. De drie andere zusters stonden in voor de keuken, voor de sacristie en het onderhoud van het Huis en voor de meisjes. De accommodatie was er zeer miniem, de fondsen nihil. Twee dagen na de officiële opening kwamen de eerste zes meisjes toe.

In het begin toonden vele kapitaalkrachtige burgers en ook sommige geestelijken weinig begrip voor het project zodat er onvoldoende investeerders kwamen. Bij de installatie waren bij voorbeeld alle ornamenten van de kapel geleend. Doordat de gebouwen aan hun nieuwe functie dienden aangepast te worden waren de schulden de eerste maanden zeer hoog zodat de instel-

ling al onmiddellijk met sluiting bedreigd werd. Pas toen Jean-Baptiste d'Hane Steenhuyse - de Potter (Gent 1797 - Gent 1858) de nodige fondsen ter beschikking stelde om alle schulden af te lossen, kon de stichting haar werk verder zetten.

Meisjes - penitenten

De meisjes die als penitent in het Huis opgenomen werden kwamen overwegend uit arbeiders- of landbouwersgezinnen waar armoede en werkloosheid heerste. Zij moesten geen bijdrage betalen voor kost en inwoning. De

De zussen **Francesca** (Eeklo 1829 - Eeklo 1855) en **Angela Zwitsing (Switsinck)**(Eeklo 1834 - Gent 1918) waren afkomstig uit Eeklo en kwamen na een bewogen kindertijd terzelfdertijd in het penitentenhuus te Gent aan. Francisca was het eerste kind van dagloner Johan Baptiste en spinster Barbara Meire. Daarna volgde het ene kind op het andere, in 1845 stond de teller op tien waarvan er vijf kinderen op jonge leeftijd overleden. Wegens dit groot aantal kinderen stond het gezin Switsinck van in de jaren '30 van de 19 de eeuw genoteerd in de armenlijsten. Dit betekende dat ze van september tot mei op woensdag twee broden kregen. In 1841 (in dat jaar werd het achtste kind geboren en waren er intussen al drie overleden) werd het rantsoen verhoogd tot drie broden. In 1848 stierven beide ouders kort na elkaar en van dan af stond de negentienjarige Francesca in voor het grote gezin. Zij was kantwerkster maar kon onmogelijk alle broertjes en zusjes voeden en kleden. Probeerde ze samen met haar vijf jaar jongere zus Angela als prostituee aan de kost te komen, wie zal het zeggen. In 1849 vertrok Francesca naar Lembeke, ze kwam in 1854 opnieuw naar Eeklo. In die tussenperiode verbleven beide zussen enige tijd in het penitentenhuus te Gent waar ze aankwamen op 4 april 1852. Toen Francesca in 1854 opnieuw in Eeklo ingeschreven werd (uit Gent of uit Lembeke?) was ze zwanger, een maand later beviel ze in Gent van een dochttertje. Haar sociale situatie was er niet beter op geworden: In 1855 komt ze voor op de armenlijst van Eeklo: zij kreeg brood, geld en kleding/huisvesting. In datzelfde jaar kwam ook haar dochttertje uit Gent naar Eeklo en stierf zichzelf. Kort daarop overleed ook het kind. Haar zus verliet in 1858 Eeklo en kwam in Gent wonen. Ze huwde er en kreeg er vijf kinderen waarvan de meeste jong stierven. Angela zelf overleed in 1918.

voorwaarden om opgenomen te worden waren echter niet min. Zo mochten de meisjes niet zwanger zijn. Wanneer na hun opname toch bleek dat ze zwanger waren konden ze in het Huis blijven tot na de bevalling. Daarna werden moeder en kind onmiddellijk weggestuurd. Dit is in de bestudeerde periode driemaal voorgevallen. Bij het binnenkomen mochten ze ook geen schurft, vallende of venerische ziekte hebben of kwalijke geuren verspreiden.

Op 18 december 1832 werd in Klinge (Zeeland) **Rosalie Janssens** (Klinge 1832 - Laken 1885) geboren als dochter van Jan (toen al 51 jaar) en Constantia De Schipper een weduwe van 39 jaar. Op 3 november 1833 stierf haar vader, moeder was toen al overleden, niemand wist waar of wanneer. Rosalie was wees en waar ze als wees terecht kwam weten we niet. Op 14 november 1857 dook Rosalie op in de Gentse stationsbuurt waar veel ontuchthuizen waren. Op 29 december van hetzelfde jaar verhuisde ze uit de Stationstraat 3 naar het Huis van Barmhartigheid waar ze als meid aan de slag kon. De zusters wisten duidelijk niet dat ze zwanger was anders zouden ze de jonge vrouw niet opgenomen hebben. Op 13 juni 1858 beviel ze van zoon Antoine, de vader was onbekend. Dezelfde dag vertrok ze met het kind naar Brussel en ze huwde op 4 juli 1869 in Elsene met zadelmaker Marie Dieudonné Adolphe Boret die in Ukkel gedomicilieerd was. Ze wettigden meteen het onecht kind van Rosalie dat intussen al 11 jaar was. Zij overleed te Laken op 2 oktober 1885.

Ze mochten niet ouder zijn dan dertig jaar en wanneer ze uit het buitenland kwamen, werd een financiële inbreng van 200 frank geëist. De meisjes waren bij aankomst vaak schaars gekleed en ondervoed. De opdracht van de stichting was hen een betere toekomst te bieden nadat ze eerst zwaar geboet hadden voor hun wangedrag. Tijdens hun verblijf in het Huis kregen ze les van de zusters. Ze leerden er lezen, schrijven, rekenen en huishoudelijke taken te verrichten. Vooral aan het handwerk werd veel aandacht besteed,

*Het naaiatelier in de Sint-Lievenspoortstraat waar de penitenten waren tewerkgesteld.
AZLJM A18 BEL-Gent, Sint-Lievenspoort- 011*

zoals naai-, linnen- en borduurwerk, het snijden en maken van kleren en aan alle aspecten van het huishouden zoals koken, wassen, strijken en schuren. Wanneer de penitenten het Huis verlieten kregen ze wat geld en kleren mee om een nieuwe start te maken in de maatschappij.

24

*De penitenten in de wasserij van de Sint-Lievenspoortstraat waar ze ook kleren herstelden.
AZLJM A18 BEL-Gent, Sint-Lievenspoort-016 (2)*

Uit de bewaarde verslagen (14) bleek dat de meerderheid van de meisjes na een verblijf in het ziekenhuis - waar ze vermoedelijk behandeld waren voor een venerische ziekte - in het Huis terecht kwamen. Een kleiner percentage belande er via familie of door liefdadige personen. Enkel werden rechtstreeks uit de *hollen van ontucht* geplukt.

De zusters die het Huis runden, probeerden ook aan de hand van de voor geschiedenis van de penitenten te verklaren hoe ze in de prostitutie terecht gekomen waren. Volgens het dagboek van de zusters kwamen sommigen op het slechte pad na een verkrachting in hun jeugd jaren. Een aantal meisjes was lui en ijdel en kon de verleiding van rijkdom en luxe in de stad niet weerstaan. Deze meisjes hoopten via ontucht genoeg te verdienen om zich die weelde te kunnen veroorloven.

Nog andere meisjes kwamen uit een gebroken gezin na het overlijden van hun vader of moeder of werden als onwettig kind geboren. Armoede, ziekte en werkloosheid waren ook doorslaggevendende factoren om in de prostitutie te belanden, en ten slotte waren er koppelaars (pooiers) die meisjes kochten van de ouders en tewerkstelden in een bordeel.

Een schrijnend voorbeeld is de levensloop van **Joanna Bousse** (Gent 1827 - Gent 1897). Zij was de dochter van pottenbakker Petrus en van Barbara Van Cauwenberghe. Haar vader stierf in 1836 en twee jaar later belandde het meisje in het meisjesweeshuis Rodelijvekens waar ze verbleef tot haar 21 jaar. Intussen leefde haar moeder aan de rand van de maatschappij en werd ze in 1844 zelfs veroordeeld voor diefstal. Zij overleed in 1849 vermoedelijk aan cholera. Barbara woonde toen in de Ijkstraat, in een van de dichtstbevolkte en armste wijken van Gent waar in dat jaar veel slachtoffers vielen. Nadat ze in 1848 uit het weeshuis was ontslagen dook Joanna opnieuw op in de Keizer Karelstraat wellicht in een (niet erkend) bordeel. In 1852 kwam ze als penitent in het Huis van Barmhartigheid terecht. Zij verbleef er vier jaar en ging daarna in Temse (1856) en Zottegem (tot 1859) wonen. In 1859 vestigde ze zich definitief te Gent waar ze veel van adres veranderde, twee onwettige kinderen op de wereld zette (1859 en 1860) en uiteindelijk in 1884 huwde met huurhouder/koetsier Carolus De Meulemeester. Ze stond toen als werkvrouw geregistreerd. Bij haar overlijden in 1897 woonde ze in de Zaaimanstraat (Groenebriewijk).

Gedurende de bestudeerde periode kwamen er meer dan achthonderd penitenten in het Huis terecht. Exacte cijfers zijn niet mogelijk omdat de rapporten in het archief van de zusters van Liefde slechts deels bewaard bleven. De archieven van de instelling vermelden geen enkele naam of herkomst van de opgenomen meisjes. Gelukkig waren de bevolkingsboeken van de stad Gent een interessante aanvullende bron. Vermits het Gentse Huis van Barmhartigheid het enige gesticht in de wijde omgeving was, kwamen meisjes uit verschillende delen van het Vlaamse land en soms ook uit het buitenland hier terecht zodat ook onderzoek in de archieven van de burgerlijke stand van andere gemeenten vereist was.

Na studie van deze bronnen blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de penitenten zeventien jaar was, dat zij twee tot zeven jaar in de instelling verbleven en dat sommigen verlangden er te blijven. Meisjes die onhandelbaar bleven, werden onherroepelijk weggestuurd. Zij kwamen meestal opnieuw in de prostitutie terecht, voor hen was de opzet mislukt. De meeste penitenten vonden echter hun weg in de maatschappij.

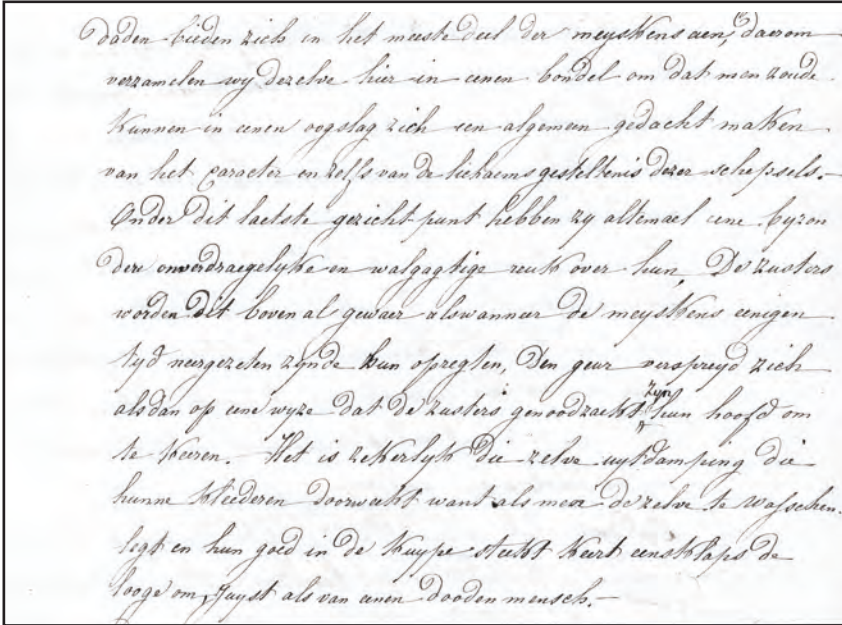
Philomène Beelaert (Gent 1839 - Gent 1917) werd geboren te Gent in 1839 als tweede kind van Leonardus en Joanna Bert. Haar vader was dagloner, haar moeder huisvrouw. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Kort na het overlijden van zijn vrouw in 1842 hertrouwde Leonardus met Rosalie Lancau, bij wie hij nog drie kinderen kreeg. Ook ditmaal sloeg het noodlot toe: Rosalie stierf vermoedelijk in de choleraepidemie van 1849 amper 36 jaar oud en liet haar man achter met zes kinderen tussen een en twaalf jaar. Het was dus normaal dat er problemen opdoken in dit armoedig gezin waarvan de vader nauwelijks in staat was zijn kinderen te voeden en te kleden. Die werden aan hun lot overgelaten, enkele werden zelfs betrappt en veroordeeld voor diefstal en/of bevorming. Ongetwijfeld kwam ook Philomène op het slechte pad terecht wat haar omstreeks 1860 als penitent in het Huis van Barmhartigheid deed belanden. Haar stiefzuster Emma volgde haar in 1862. Het leven in het Huis beviel Philomène wel want na enige tijd uitte zij de wens kloosterlinge te worden. Door haar uitmuntend gedrag in het penitentenhuise mocht ze toetreden tot de in 1851 opgerichte congregatie der zusters Magdalenen om er samen met de zusters van Liefde in te staan voor de opvang van penitenten. Samen met vier zusters van Liefde en een aantal meisjes uit het Gentse Huis vertrok ze in 1869 naar Kwatrecht waar een instelling opgericht werd voor de opvang van verwaarloosde en/of op het slechte pad terecht gekomen meisjes . Om een onbekende reden keerde ze na enige tijd terug naar Gent en in 1877 verhuisde ze samen met de andere bewoners van het Huis van Barmhartigheid naar een nieuw onderkomen in de Sint-Lievenspoortstraat. Daar overleed ze op 29 juni 1917 als kloosterlinge.

Virginie Spanoghe (Foquet) (Gent 1845 - Lokeren1908) kende een bewogen leven als kind, als prostituee en als bordeelhoudster. Haar aanwezigheid in het penitentenhuise moet van korte duur geweest zijn. Ze werd thuis geboren op 14 december 1845 als dochter van Victoria Foquet, een ongehuwde dagloonster. Door het huwelijk van haar moeder met Josephus Spanoghe in 1852 kreeg ze diens naam. Virginie was eerst strijkster, daarna spinster en verhuisde talloze malen. In de jaren '60 moet ze in de prostitutie zijn beland want in 1868/69 kwam ze verschillende malen in het bureau sanitaire terecht. Kort daarna stond ze geregistreerd als penitent in het Huis van Barmhartigheid waar ze vermoedelijk aan de deur gezet werd. Het is wel twijfelachtig of ze haar leven daarna beterde: in 1871 stond ze in de Gentse bevolkingsboeken vermeld als ex prostituee en spinster werkzaam in de textiel fabriek La Lys aan de Nieuwe Wandeling. Ze huwde in 1876 met Franciscus De Vos, een arbeider uit de Sint-Hubertusstraat. Zijzelf woonde toen in een logementshuis aan de Kanunnikstraat, in de buurt van het beruchte beluik Batavia en vlakbij de kazerne achter het Sint-Pietersplein. In 1880 verhuisden ze naar de Nodenaysteeg waar ze beiden als bordeelhouders geregistreerd waren en een geldboete en gevangenisstraf kregen voor kleine misdrijven (misbruik van vrouwen, het niet doorgeven van adreswijziging). Zij waren ook kortstondig feitelijk gescheiden: hij vertrok naar Rijsel en zij bleef in Gent als herbergierster eerst in de Oostenrijkstraat later in de Saghersmansstraat. Op het ogenblik dat ze naar Lokeren verhuisde (1889) waren ze opnieuw samen. Zij overleed er op 24 april 1908. Twee maanden later huwde Franciscus De Vos voor de tweede maal!

Eerste rapport

Voor de jonge zusters, die zelf uit een gegoed milieu kwamen, was het zeker niet gemakkelijk om de vaak totaal ontspoorde tienermeisjes herop te voeden. De zusters kampten ook met de vooroordelen van hun tijd. Dit bleek duidelijk uit een eerste evaluatierapport dat de overste maakte in 1847 on-

Detail uit het eerste rapport in 1847. AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 2.2.

geveer drie jaar na de stichting. Ze stelde vast dat - en let op de uitdrukking - dit soort van schepsels een onaangename geur verspreidden en dat hun kleren zo vuil waren dat bij het wassen ervan de loog keerde. De meisjes waren volgens de zusters ook zeer gulzig en wanneer er diefstal vastgesteld werd betrof het meestal eetwaren. De meisjes vertrouwden elkaar niet en wanneer de passie af en toe oplaaide kon het dagen duren vooraleer die uitgedoofd was. Daarna kregen de meisjes een berisping dat dit niet toegelaten was in het Huis: zij zijn insgelijks zomwijlen onderhevig aen wederkomsten van hunne oude passie die dikwijls zoo veel te onstuymiger is dat zij heeft moeten beteugeld worden, als men just den oogenblik treft van het begin hunner passie en hen met goede woorden tot de goede dingen aenmaent, kan men hunnen drift bedaren en overwinnen, maer wanneer de wederkomst tot zekeren top geklommen is, gelijken zij aen uytzinnige en dien staet blijft gewoonlijk drij of vier dagen duren, alsdan kan men niet beter doen als hun in den schijn aen hun zelve overlaten en wanneer alles gedaen is hun voor oogen leggen hun gedrag hetwelk niet overeenkomstig is met het inzicht die zij moesten hebben als zij in het huys kwamen. (15) Belonen was nodig en de toelating om hun haar te laten groeien was hierin belangrijk. Bij het binnen-

komen werd het haar van de meisjes kort geknipt, deels uit hygiënische maar grotendeels uit morele overwegingen. Op die manier werd de terugkeer naar het milieu uitgesloten.

De conclusie van dit rapport was dat niet alle meisjes slecht waren. Zij konden in drie categorieën opgedeeld worden: eerst waren er de meisjes die na de opvang in het Huis opnieuw hun vorig leven hernamen. Voor hen was het project niet zinvol. De meisjes van de tweede categorie waren bereid om zich in te zetten, maar hadden een verblijf van vier à vijf jaar in het Huis nodig om tot inkeer te komen. Tot slot waren er de meisjes die per ongeluk op het slechte pad terecht gekomen waren en zich in het Huis voorbeeldig gedroegen. Ze werden ook een steun voor de zusters doordat ze soms meer invloed hadden op hun medegezellinnen.

Marie Jeanne Willems (Gent 1824 - Gent 1880) werd geboren te Gent op 1 januari 1824. Haar vader - afkomstig uit Dikkelvenne - was eerst molenbouwer later timmerman, en haar moeder een huisvrouw uit Deinze. Ze huwden te Gent in 1817 en kregen in 1820 een zoontje. Na Marie Jeanne kwam er nog een derde kind in dit gezin. Terwijl haar beide broers later als fabrieksarbeider de kost verdienden, kwam Marie Jeanne vermoedelijk in 1844 als hoertje in de Schuurkensstraat terecht. In 1850 en 1851 verbleef ze als penitent in het Huis van Barmhartigheid. Maar daarna belandde ze opnieuw in de prostitutie want tussen 28/09/1855 en 7/10/1855 stond ze als publieke vrouw geregistreerd in de stedelijke administratie. Uiteindelijk kwam ze nog goed terecht: in 1860 huwde ze met de 51 jarige weduwnaar Ludovicus De Paepe een fabrieksarbeider. Zij was toen borduurster. Het huwelijk hield stand maar bleef kinderloos. Marie Jeanne overleed in Gent op 21 september 1880, 56 jaar oud.

1847 was een kanteljaar maar ook een moeilijk jaar: er werden slechts elf meisjes aangenomen, het voedsel was duur en er was onvoldoende geld om hen op te vangen. Op dat ogenblik verbleven er slechts negenendertig meisjes in het Huis. Op vraag van enkele penitenten richtte kanunnik De Decker op 2 februari 1847 de congregatie van de Heilige Maagd op. Dergelijke congregaties kwamen in die periode veel voor in het katholieke Vlaanderen en gaven blijk van een grote toewijding aan Maria. De vereniging in het Huis van Barmhartigheid groepeerde de vroomste meisjes onder de penitenten. Zij werden slechts toegelaten wanneer zij blijk gaven van uitstekend gedrag. Kanunnik De Decker schonk de congregatie ook een eigen kapel.

Kapel van de congregatie in het Sint-Lodewijkinstituut te Kwatrecht.
AZLJM, A27-BEL-Kwatrecht, Sint-Lodewijk-4d

Uitbreiding van het project

Na 1847 keerde het tij en begonnen kapitaalkrachtige personen het nut van de instelling in te zien. Hierdoor vloeide ook meer geld naar de vereniging, die meer armslag kreeg. Dit resulteerde een jaar later in de oprichting van een tweede tehuis. Het *Maison de Préservation* diende als behoedingstehuis

De refter van het behoedingstehuis. AZLJM A18 BEL-Gent, Sint-Lievenspoort-014

Julienne Mariage (Gent 1843 - Roubaix 1887) zag het levenslicht in de provinciale vroedkundige school te Gent op 27/06/1843. Haar moeder, Isabelle Mariage, was ongehuwd en weduwe van Petrus Vanhoute van wie ze zeven kinderen had. Bij de geboorte van Julienne woonde ze in een kelderwoning aan de Iepenstraat bij het gezin van kleermaker Francies Derho. Na het overlijden van Isabelle in 1845, zorgde Derho een tijdlang voor het tweejarig kind en kreeg hij hiervoor een vergoeding van het bureel van de godshuizen en de weldadigheid. In de periode 1848-1856 kwam Julienne in het behoedingstehuis van de zusters van Liefde terecht. Daarna verhuisde ze naar Roubaix waar ze op 15 januari 1864 huwde met ijzerdraaier Désiré Aerens (1837-1920). Deze Gentenaar was - zoals velen in die periode - om economische redenen naar deze Noord-Franse stad uitgeweken. Omdat Julienne minderjarig was moest een familieraad voor de vrederechter van het kanton Roubaix toestemming geven voor dit huwelijk. Zij kregen vijf kinderen en leken een goed bestaan te hebben opgebouwd want bij haar overlijden in 1887 stond zij als eigenares genoteerd. Zij was toen 43 jaar. Haar man zou haar meer dan dertig jaar overleven.

voor kwetsbare jonge meisjes uit Gentse arbeidersgezinnen of uit het omliggende platteland die dreigden op het slechte pad terecht te komen. De meisjes van de preservatie betaalden 0,40 centiemen per dag wanneer de ouders niet hulpbehoevend waren. De anderen betaalden minder volgens hun mogelijkheden. Echt hulpbehoevenden betaalden niets. Deze laatste categorie zou ten laste van de stad zijn, mochten ze niet in de instelling beland zijn. De kinderen kregen een behoorlijke opvoeding en leerden handwerken, lezen, schrijven, rekenen en de Franse taal. Zij waren bijna allemaal bestemd om achteraf te werken als winkel dochter, kamer- of kindermeid. Het tehuis werd onder het patronage van de heiligen Joseph en Louis de Gonzague geplaatst. Aangezien deze meisjes van de penitenten gescheiden moesten worden gehouden, was het noodzakelijk hen in een afzonderlijk gebouw te huisvesten. Hiervoor werden de eerder bij de zusters karmelietessen in huur genomen leegstaande panden aan de Holstraat aangepast en uitgebreid tot een afzonderlijk kwartier.

Tegelijkertijd boden de zusters van Liefde vanaf 1848 in dezelfde vleugel, tegen een minimale vergoeding en voor een korte tijd, onderdak aan werkloze dienstmeiden totdat ze opnieuw aan de slag konden in een respectabel gezin. Ook dit was doelgericht om te beletten dat deze meisjes in de prostitutie terecht zouden komen. Omwille van de te grote investering werd deze opvang al in 1859 stopgezet.

De slaapzaal van het behoevingstehuis. AZLJM A18 BEL-Gent, Sint-Lievenspoort-015

Hoewel ze uit een bemiddeld gezin kwam stellen we vast dat **Louise Ames** (Gent 1833 - Gent 1903) in de periode 1857/58 als dienstmeid opgenomen was in het Huis van Barmhartigheid. Dat ze toen een moeilijke periode achter de rug had bleek uit haar levensverhaal. Vader Thomas was professor Engels en afkomstig uit Cossey (hertogdom Norfolk). Hij huwde in Gent met Adelaïde de Plus. Met haar kreeg hij zeven kinderen waarvan er slechts twee volwassen werden. Enkele dagen na de geboorte van het laatste, een meisje, overleed ook de moeder en bleef Thomas achter met veel verdriet, een zontje van twee jaar en twee kleine dochtertjes: Adèle was vijf jaar en Louise vier. Na het overlijden van zijn zontje in 1839 begon Thomas sporen van geestelijk onevenwicht te vertonen wat hem uiteindelijk omstreeks 1857 in het krankzinnigengesticht van de Broeders van Liefde in de Schokkebroersvest (Oude Houtlei) deed belanden. Samen met de andere geesteszieken werd hij in september 1857 naar het pas gebouwde Guislaininstituut overgebracht waar hij in 1858 overleed. Het was in die periode dat Louise - vermoedelijk als werkloze dienstmeid - in het Huis van Barmhartigheid terecht kwam. Op het einde van 1858 vond ze uiteindelijk werk als dienstmeid bij een respectabele familie aan het Sint-Michielsplein. Ze veranderde geregeld van post en dus ook van adres, hier en daar stond ze geregistreerd als naaister. Ze kwam tweemaal in het hospice van de ongeneeslijk zieken in de Molenaarsstraat terecht: een eerste maal op 6 mei 1902 en een tweede maal op 28 april 1903. Zij verbleef er op eigen kosten, overleed op 19 mei aan bronchitis en werd begraven op het kerkhof van Mariakerke. Zij bleef ongehuwd. Haar zus Adèle stierf twee jaar later in dezelfde instelling.

Gand le 15 Mai 1903

Lieu d'enterrement : Mariakerke (Bronchite)

Renseignements fournis pour dresser l'acte de décès
de Louise-Adelaïde Ames - née à Gand le 24 Août 1833
décédée le 19 Mai 1903, à 9 1/2 heures du soir, -
demurant : à l'Hospice des Incurables, rue des Mew-
niers 54, - Célibataire, - fille de feu Thomas et de
feu Adelaïde Deplus - Et depuis sa naissance
R.R.R non Gand le 20 Mai 1903 R.R.R non
Pr Mr V. Roelandts - (J. M. H.)

Louise Ames overleden in het hospice voor ongeneeslijke zieken in de Molenaarsstraat Gent.
Register overlijdens patiënten 1900 - 1909. AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Terhagen 2./4.

Een schoolvoorbeeld van een jonge vrouw die het platteland verliet om in Gent werk te zoeken als dienstmeid is **Delphine Meerschaut** (Munte 1844 - Ledeberg 1910). Geboren op 7 mei 1844 verloor ze haar ouders op jonge leeftijd: haar moeder overleed in 1848 en haar vader in 1852. Zij verbleef een tijdlang in Wetteren waarna ze in 1860 gedurende drie maanden in het behoevingstehuis van de zusters van Liefde doorbracht. Hoewel ze eerst opnieuw naar Munte trok, beproefde ze later haar geluk in Brussel waar ze in 1871 het leven schonk aan een dochter. Ze verbleef ook in Schaarbeek en kwam in 1874 opnieuw naar Gent. Ze vond onderdak in Ledeberg en huwde in 1882 met Josephus Hornick. Hij was negen jaar jonger en meesterknecht, later opzichter in een katoenfabriek. Belangrijk voor haar was dat haar toen 12-jarig dochtertje gewettigd werd. Het jongetje dat uit deze relatie geboren werd, bleef jammer genoeg niet in leven. Het gezin verhuisde naar Hofstade de geboorteplaats van Josephus Hornick die er in 1892 overleed amper 39 jaar oud. Delphine en haar dochter kwamen opnieuw naar Gent waar moeder een winkel van ellegoed uitbaatte in de Toekomststraat. Ze overleed in Ledeberg op 28 juni 1910.

In 1852 werd zelfs een tweede afdeling aan het behoevingstehuis toegevoegd zodat kinderen van goeden huize maar met een *mauvais penchans* (slechte neigingen) er ook terecht konden. Vanaf dat jaar liet men in het gesticht ook alleenstaande, gefortuneerde dames toe die er tegen een financiële inbreng een rustig en onbekommerd leven konden leiden. Zij vonden eveneens onderdak in de vleugel aan de Holstraat. Hun aantal evolueerde van acht in 1856 en veertien in 1867 tot zeventien in 1874.

Congregatie van de Magdalenen

Enkele penitenten wensten na enige tijd zelf in het klooster te treden. Voor hen werd onder de naam *Magdalenen* in 1851 een nieuwe congregatie gesticht. De nieuwe zustergemeenschap kreeg een eigen strenge regel, speciaal voor hen door kanunnik De Decker geformuleerd en door de bisschop bekrachtigd. (16) Zij moesten ingeschreven zijn in de broederschappen van de *Heilige Rozekrans, van den scapulier en van het Heilig Hert van Jezus*. Zij moesten aangenomen zijn in de congregatie van Onze-Lieve-Vrouw die in het Huis bestond en een uitstekend gedrag vertonen. Zij waren gedurende zes maanden postulant. Het noviciaat nadien duurde minstens een jaar. De meisjes moesten zeker 1,5 jaar in het huis wonen vooraleer als postulant aangenomen te kunnen worden. In het noviciaat mochten ze in de elfde maand het

*Een zuster Magdalena. Zij draagt een medaille met aan de ene zijde den goede herder met het verloren schaep op zyne schouders en aan de andere kant de boetveerdige heilige Maria Magdalenen. Zij ontving deze medaille bij haar professie.
AZLJM, F3 - BEL - Brugge, Engelbewaarder*

zondagse kapittel van de zusters van Liefde vragen geprofest te worden. Hier-voor was 2/3 van de stemmen vereist. Na de goedkeuring van het kapittel werden ze gekleed en geprofest volgens bepaalde geplogenheden. De eerste Magdalenazusters werden aanvaard door de zusters van Liefde, daarna mochten de geprofeste Magdalenen ook stemmen. Zolang de zusters in het Huis verbleven moesten ze zich houden aan de geloften van gehoorzaamheid, armoede en zuiverheid. Zij konden ten allen tijde vrijwillig de congregatie verlaten maar ook worden uitgezet. De eerste Magdalenazusters werden op 22 juli 1852 gekleed. In 1874 waren er tien geprofeste en twee novices. Toen de communauteit op 9 juli 1901 haar 50-jarig bestaan vierde, waren er nog vijftien zusters Magdalenen en novices in het huis. (17)

LOUÉ SOIT JÉSUS-CHRIST!

Maison de Miséricorde, Gand.

❖ 1851-1901 ❖

FÊTES JUBILAIRES

DE LA
COMMUNAUTÉ DES SŒURS MADELEINES.

9 Juillet 1901.

AVANT-MIDI.

9 heures. Messe d'actions de grâce.
10 1/2 h. Réception à la Salle de Fêtes.
Chœur de Fête.
Compliment.
Le Concert des Oiseaux (Scène enfantine).

APRÈS-MIDI.

4 heures. **Séance Jubilaire,**

Programme.

Ouverture : Quatre mains.

5te Marie-Madeleine,

Grand oratorio en 4 actes par MASSENET.

INTERMÈDES :

L'héritage de Susette.

Une ou deux Métamorphoses.

Une Consultation de Médecin.

door een betrouwend en ootmoedig gebed; want zulk een gebed toont dat wy ons mistrouwen van ons zelve, en dat wy in alle gevallen ons betrouwen stellen op God, in welken wy alles kunnen omdat hy den kranke door zyne alomgandheid versterkt.

Begint dan niets zonder God, en in alle moeijelykheden en gevaren neemt hertelyk tot hem uwen toevlugt opdat hy uw licht, uwe sterkte, uw troost zoude willen zyn; en, geloof my, hy zal u nooit ontbreken.

Van den anderen kant, zyt openhertig met uwe overste, laet u geern geleiden, bestieren, vermanen en berispen, tracht in alles *blindelings* en *kinderlyk* te gehoorzamen, zonder te luis teren naer uw eigen oordeel of willeken; gy hebt immers te veel ondervonden waer dit zot hoofd en dit bedorven her

— 15 —

U heeft gebrocht .... en, gehoorzamende,
zyt gy zeker van den wille Gods te vol-
brengen en verdiensten te vergaderen,
want *de gehoorzame mensch, zal zege-
pralen*, zegt de H. Geest.

III.

VAN DE LIEFDE TOT GOD EN DEN EVENMENSCH.

Daerenboven moet gy u toelleggen
op eene ieverige liefde Gods. 'T is im-
mers dat groot gebod dat God aen ieder-
een van ons geeft: *Gy zult uwen Heer
en uwen God beminnen uit geheel uw
hert, uit geheel uwen geest, uit geheel
uwe ziel, uit alle uwe krachten .... en*

*

Terrein volgebouwd

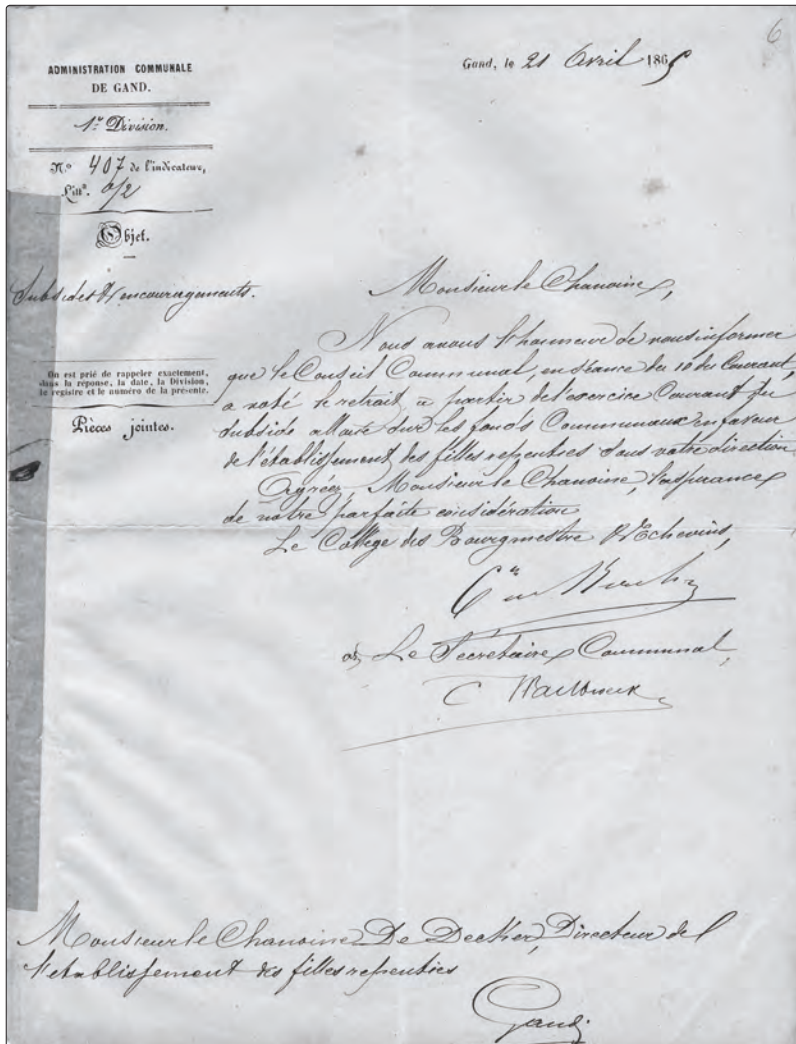
Voor al deze verschillende afdelingen van het Huis waren aangepaste lokalen nodig. Naast het tweede tehuis in de Holstraat hadden de zusters van Liefde op een deel van de gehuurde boomgaard in 1848 een grote stal en een smidse laten bouwen. Omdat het aantal penitenten en meisjes van de preservatie alsmaar toenam werden de bestaande gebouwen in 1849 - 1850 en opnieuw in 1856 - 1858 met privékapitaal deels vernieuwd en nogmaals uitgebreid. Een van deze nieuwe gebouwen leunde aan bij de zuidelijke vleugel van het Theresianenklooster (percelen 2260 en 2261) wat de verstandhouding tussen de beide zuster gemeenschappen enigszins op de helling zette. De Theresianen voelden zich ingesloten en stoorden zich aan de *fatigante activité* van de zusters van Liefde. Toen die in 1856 een nieuwe bouwcampagne wilden starten voor een vergroting van de kapel en aanpassingen van de slaapzaal en ziekenkamers, kregen ze pas toestemming na duidelijke afspraken en randvoorwaarden. (18) Uit die periode dateert ook de in het stadsarchief enige bewaarde bouwaanvraag: Eugénie Grandjean (Marie Théodule) diende op 28 juli 1856 bij de Stad een aanvraag in om de tuinmuur van de instelling aan de zijde van de Theresianenstraat te verhogen en in deze muur een voorlopige deur te plaatsen voor de aanvoer van materiaal. (19)

Inkomsten en uitgaven

De lidgelden en donaties vormden het basisinkomen van het Huis van Barmhartigheid. Hiermee konden de meisjes gekleed worden, kwam er eten op de plank, werden bedden bekostigd en kreeg de kapel een geschikte aankleding. De verkoop van door de meisjes van het gesticht vervaardigde handwerken, werd na verloop van tijd een niet te verwaarlozen bron van inkomsten voor het Huis. Een andere belangrijke maar zeer ontoereikende inkomstenbron waren de bijdragen die sommige meisjes van de preservatie en werkloze dienstmeiden voor hun kost en inwoning betaalden. Deze bijdragen waren in de meeste gevallen zo klein dat ze de werkelijke kosten voor hun onderhoud zelfs niet benaderden. Enkel de financiële inbreng van de gepensioneerde dames kon de volledige kosten van hun verblijf dekken. In 1856 bracht de katholieke burgemeester Josse De Lehay (Gent 1800 - Outrijve 1888) een bezoek aan de instelling en hij besliste daarna een jaarlijkse subsidie van 1200 frank toe te kennen voor de hulpbehoevende meisjes. Het openbaar bestuur wilde in ruil op de hoogte gebracht te worden van de inkomsten en uitgaven van het gesticht. (20) Bij collegebesluit van 10/04/1865 annuleerde de stad deze subsidie. (21) Op dat ogenblik woedde in de Gentse politiek een hevige strijd tussen katholieken en liberalen.

Tijdens de eerste jaren van zijn bestaan lagen de kosten aan het Huis heel hoog. De uitgaven liepen in de jaren 1845 - 1846 op tot 50.000 frank voor de inrichting van het Huis, belastingen, huur (3000 frank per jaar in 1844), en onderhoud van meer dan vijftig personen. (22) De beginjaren van het Huis van Barmhartigheid werden bovendien gekenmerkt door zeer hoge voedsel

Officiële brief van het Gentse schepencollege aan directeur kanunnik De Decker waarbij de stadssubsidie aan het Huis van Barmhartigheid opgedoekt werd, 21 april 1865.

AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent, Sint-Lievenspoortstraat 1.2.

prijzen als gevolg van de mislukte aardappel- en graanoogsten in 1846 en 1847. Deze drukten zwaar op het budget van het Huis. Deze geldelijke lasten werden aanzienlijk verzwwaard in 1848 met het in gebruik nemen van het gebouw in de Holstraat.

Toen na 1847 geestelijken en kapitaalkrachtige burgers meer interesse kregen voor het werk en het ook financieel ondersteunden, kon het aantal penitenten opgedreven worden. In 1849 waren er al honderd jonge vrouwen in de instelling opgenomen. Door deze toename werden de beschikbare gebouwen algauw te klein. Om tussen 1856 en 1858 op de site een nieuw gebouw te kunnen realiseren, stelden tweeëntwintig kapitaalkrachtige perso-

nen uit het Gentse de nodige fondsen ter beschikking. Hieronder zes zusters van Liefde die op dat ogenblik in het Huis actief waren. Een belangrijke gift was zeker de stichting van 3000 frank die Jean-Baptist d'Hane - Steenhuyse in 1858 aan het Huis overmaakte. Ook door de toename van nieuwe leden die elk jaar hun contributie betaalden, kon het gesticht zijn werkzaamheden verder ontplooiën.

Dankzij detailrekeningen van 1857 tot 1863 (zie Bijlage I) weten we hoe de inkomsten en de uitgaven verdeeld werden. Het meeste geld werd besteed aan het huishouden. Daarna volgden kledij en beddengoed, belasting en huur, verlichting en verwarming, herstellingswerken aan de gebouwen en schoolbenodigdheden en uitzet voor de meisjes die de instelling verlieten. Inkomsten haalden de zusters in die periode uit de opbrengst van de handwerken van de meisjes, giften en lidgelden, kostgeld van particulieren, meisjes van de preservatie en werkloze meiden en de stadssubsidie.

Bij een nieuwe bouwcampagne in 1862 droegen de bisschop, alle dames van de Raad en de meeste personen die ook bij de vorige bouwcampagne betrokken waren - met uitzondering van de zusters - hun steentje bij. De rekening, ongeveer 7000 frank, werd volledig betaald met sponsorgeld. Ook later (tot 1873 genoteerd) kwamen er heel wat giften binnen vaak in ruil voor de geboden van de zusters of de penitenten of in ruil voor verzorging en voeding voor de rest van hun leven in het Huis.

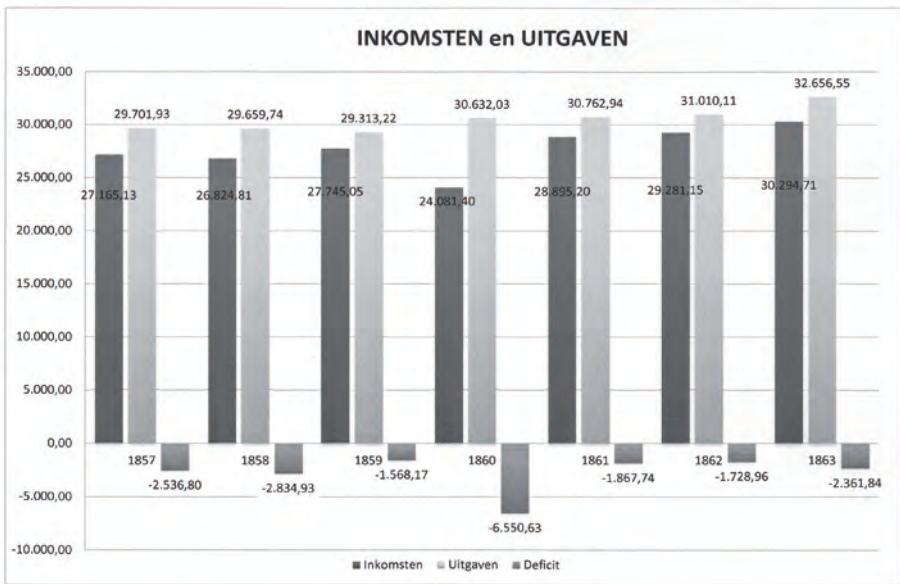

40

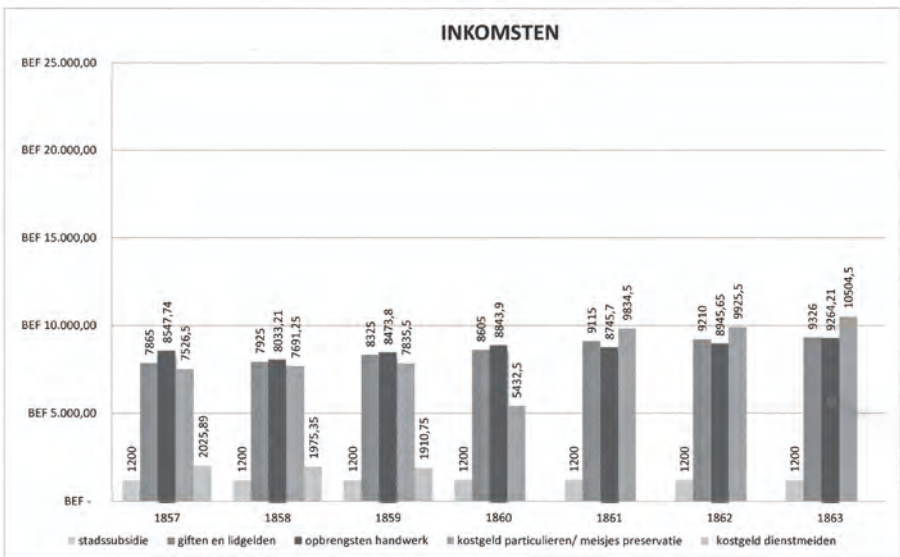
Het is wel een feit dat de inkomsten uit al deze verschillende bronnen samen dikwijls nog onvoldoende waren om een optimale werking te verzekeren.

Pionierswerk van de zusters van Liefde

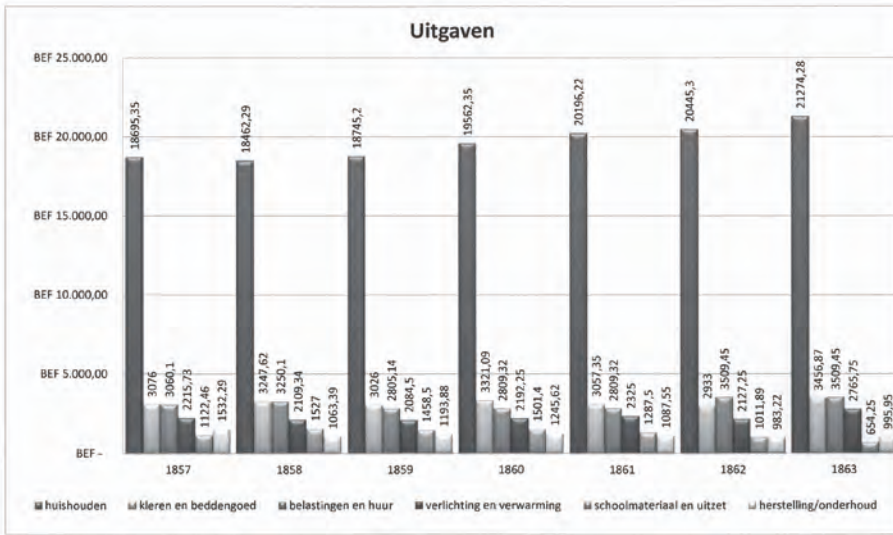
Tussen 1844 en 1877 waren in totaal eenenveertig zusters een lange of korte periode in de verschillende afdelingen werkzaam. Op enkele uitzonderingen na waren het pas geprofeste jonge zusters die uitgestuurd werden. De gemiddelde leeftijd bij hun aankomst was vijfentwintig jaar, amper enkele jaren hoger dan die van de meeste meisjes die in het huis terecht kwamen. Zij stonden er oorspronkelijk in voor de sacristie en het onderhoud van het huis, voor de keuken en de wasplaats en voor de kledij van zusters en penitenten. Naarmate de afdelingen uitbreidden met een preservatiehuis - eerst voor armen daarna voor meer gegoede - met een opvangtehuis voor meiden en dames en met de congregatie der Magdalenen, nam ook het aantal zusters toe (zie Bijlage II).

Inkomsten en uitgaven 1857-1863. Grafiek D. VANDE PAPELIERE

Inkomsten 1857-1863. Grafiek D. VANDE PAPELIERE

Uitgaven 1857-1863. Grafiek D. VANDE PAPELIERE

*De kinderen aan het werk in het naaiatelier van het behoevingstehuis.
AZLJM A18 BEL-Gent, Sint-Lievenspoort-013*

Liefdadigheid als roeping voor rijke dames

De adellijke en burgerdames van de 19 de eeuw bleven niet onbewogen voor het leed van de arbeidersgezinnen tijdens de periodieke economische crisissen. Hun mannen leidden een bedrijf, waren grootgrondbezitter of handelaar en soms ook politiek betrokken. Zij vreesden voor toenemend sociaal protest en revolutionaire woeling in een stad waarin de arbeidersklasse in zwarte armoede leefde en hoopten de massa te sussen door wat financiële en materiële steun te bieden. Deze taak was dan ook voor hen weggelegd. Hoewel de zorg voor het gezin en de opvoeding van de kinderen op de eerste plaats kwamen, hadden deze dames - dankzij hun personeel - veel vrije tijd om zich te engageren in filantropische en caritatieve werken. Hierbij aarzelden ze niet hun persoonlijk of familiaal fortuin te investeren. Aan katholieke zijde werden de vrouwen geacht de kerk en de traditie te ondersteunen. Liberaal-progressieve vrouwen zetten zich in voor een gelaïciseerde samenleving.

*Het vervaardigen van handwerkjes door de Gentse rijke dames in de jaren 1860.
Repro KADOC_ Leuven, KFC 808*

Sœurs de Charité de Jésus et Marie.

Registre B fol.° 18

Monsieur le Baron Hippolyte Della Faille et Madame la Baronne Hippolyte Della Faille, née de Kerchove d'Ousselghem, à Gand, ont fait le 25 Juillet 1851 une Fondation en faveur de l'Œuvre du Bon Pasteur (Maison des Repenties) à Gand.

A cet effet ils ont versé une première somme de Mille francs, sous les clauses et conditions suivantes: _____

Les intérêts de cette somme et ceux que produiront les dons ultérieurs des mêmes fondateurs seront employés à l'agrandissement du capital, jusqu'à ce que le dit capital ait atteint le chiffre de dix mille francs. Ce résultat obtenu, les revenus seront annuellement affectés à l'entretien de l'établissement donataire. _____

Si la Maison de Gand ne se soutenait pas, on appliquera la fondation à toute autre maison du même genre, fût-elle située hors du Diocèse, pourvu qu'elle reçoive ou s'oblige à recevoir des Repenties appartenant au Diocèse de Gand en nombre proportionné à l'importance / de la donation / de son revenu. Le choix de la maison appartient à la Commission. On désire, sans en faire une loi, qu'elle consulte en ce cas

ARCHIVUM
EPISCOPALE
GANDAVENSE

Baron en barones Della Faille - de Kerchove d'Ousselghem richten in 1851 een fonds op ten voordele van het Huis van Barmhartigheid.

Gent, Archief Bisdom, kloosters Gent ZLJM II, document 101

Bij de oprichting van het Gentse Huis van Barmhartigheid was de permanente Raad samengesteld uit zeven liefdadige vrouwen uit de hoogste stand: Maria Thérésia Stas - de Volder (Gent 1800 - Gent 1879) was voorzitter, Regina Isabella Martens - Meirsman (Gent 1799 - Gent 1869) fungeerde als penningmeesteres en de raadgeefsters waren Marie De Valenzy - de Maulde (Rijsel 1814 - Gent 1886), Adelaïde Cardon - Helias d' Huddeghem (Heusden 1806 - Vinderhoute 1874), barones Pelagie Dellafaille - de Kerchove d' Ousselghem (Waasmunster 1807 - Gent 1902), Julia Voortman - Van Zandvoorde (Tielt 1810 - Gent 1859) en Lucia De Muynck - De Crom (Gent 1817 - Gent 1878). In de vereniging werden zij benoemd voor het leven.

Juffrouw Joséphine Van Peteghem (Gent 1804 - na 1863) verrichtte het secretariaatswerk. Op haar uitnodiging kwam de Raad in het begin van elke trimester samen om de gedane en geplande uitgaven te bespreken. In het midden van elk trimester was er een algemene vergadering waarvoor de actieve leden (dames) uitgenodigd werden. Hierin werden de voorbije acties toegelicht en nieuwe middelen onderzocht om de instelling verder uit te breiden en stabiliteit te geven. Wie op deze vergaderingen niet aanwezig was betaalde een boete van 1 frank. (23). De dames ondersteunden de vereniging niet alleen financieel maar kochten ook levensmiddelen, gebruiksvoorwerpen en religieuze objecten om de kapel aan te kleden. In 1850 organiseerden ze zelfs een tentoonstelling waarin geschonken voorwerpen verkocht werden om schulden af te betalen. Hoewel de meeste dames uit katholieke kringen afkomstig waren, maakte van 1850 tot 1870 barones Ida de Crombrugge - de Kerchove (Wondelgem 1820 - 1875) deel uit van de Raad. Zij was een telg uit de vooraanstaande liberale Gentse familie de Kerchove de Denterghem en zette zich in voor de volwaardige educatie van de vrouw. Zij zou later de vereniging verlaten om als voorzitter van het damescomité van het Belgische Rode Kruis naar Frankrijk te vertrekken om er de slachtoffers van de Frans - Duitse oorlog (1870 - 1871) te verzorgen. Hiermee wilde ze bewijzen dat leken even goed als religieuzen de taak van verpleegkundige konden opnemen.

Gent zendt zijn dochters uit

Toen de lastige beginjaren van de Gentse stichting achter de rug waren, wenste kanunnik De Decker dit sociaal initiatief uit te breiden naar andere gemeenten en provincies. Op zijn initiatief en onder de leiding van enkele Gentse zusters van Liefde liet hij in Brugge en Kwatrecht gelijkaardige instellingen oprichten.

In Brugge kreeg hij hiervoor in 1851 het akkoord van de Brugse bisschop die een jaar eerder de Gentse instelling had bezocht. Juffrouw Amélie Van Houtte - de trouwe medewerkster van kanunnik De Decker - huurde voor de nieuwe stichting een burgerhuis in de Sint-Clarastraat. Zuster Bartholomea (Turnhout 1824 - Brugge 1861) werd de eerste overste. Geboren als Antonia Elisabeth

Straat: *Vol*   N° van het huis: *34*

Volg- nummer.	NAEM.	VOORNAMEN.	BEROEP OF STAET.	GEBOORTPLAATS.	DER GEROORTE OR OORDELBOOM.	BURGERLYKE STAND.	DER AENWY- ZINGEN IN GEMEINTE.	AENWYZINGEN OF VAN PERSOON IS INGESCHREVEN VAN HET STIEL VAN WONST- VERBLYF.	LAETSTE VEREL- DELTEN
	<i>Schraabelie</i>	<i>Coralie Frederica</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>Duinkerke</i>	<i>1810</i>	<i>C.</i>	<i>30 Maart 1854</i>	<i>1701. 1. 1854</i>	<i>1854</i>
	<i>Vanhoutte</i>	<i>Amalie</i>	<i>of</i>	<i>Roortse</i>	<i>1801</i>	<i>C.</i>			
	<i>Van Damme</i>	<i>Landbouwer</i>	<i>of</i>	<i>Amers</i>	<i>10 Jun 1817</i>	<i>C.</i>			
	<i>Achtereque</i>	<i>Isabelle</i>	<i>of</i>	<i>Gand</i>	<i>5 Febr 1769</i>	<i>C.</i>			
	<i>Van Dongen</i>	<i>Elizabeth</i>	<i>of</i>	<i>Breda</i>	<i>11 Febr 1830</i>	<i>Maria</i>			
	<i>Condement</i>	<i>Jeanne</i>	<i>of</i>	<i>Holland</i>	<i>1800</i>	<i>C.</i>		<i>1854</i>	
	<i>Knuick</i>	<i>Maring</i>	<i>of</i>	<i>Gand</i>		<i>C.</i>			
	<i>Van Cuyssens</i>	<i>Christine Jacqueline</i>	<i>of</i>	<i>Bruxelles</i>	<i>23 Jun 1833</i>	<i>C.</i>			
	<i>Spillier</i>	<i>Collette</i>	<i>of</i>	<i>Gand</i>	<i>16 Jan 1774</i>	<i>Maria</i>			
	<i>Van Achle</i>	<i>Christine</i>	<i>of</i>	<i>Leopold</i>	<i>10 Febr 1843</i>	<i>Maria</i>			
	<i>Van Achle</i>	<i>Christine</i>	<i>of</i>	<i>Leopold</i>	<i>2 April 1844</i>	<i>C.</i>			

Amélie Van Houtte was een van de initiatiefneemsters van de oprichting van het Huis van Barmhartigheid en zou er later ook als gepensioneerde dame komen wonen.
Gent, Archief Burgerzaken, volkstelling 1857 - 1866, Holstraat, wijk 2, boek 9, p. 163

Robson was ze daarvoor werkzaam in het Gentse Huis van Barmhartigheid waar ze verantwoordelijk was voor de meisjes van het pas opgerichte preventiehuis.

Souvenirs aan de overleden kanunnik B. De Decker. AZLJM, G.A., 3.1.4.2.5.3.

Judith Schandevyl (Nederzwalm 1829 - Gent 1858) zag op 22 mei 1829 het levenslicht als dochter van de 51-jarige veldwachter Benedictus, haar moeder was de 42-jarige huisvrouw Genoveva De Cooman. Toen haar moeder in 1845 overleed was Judith zestien jaar. Ze verliet in december 1847 haar geboorteplaats om in Gent aan de kost te komen. We troffen haar aan in de Korte Kregelstraat en de Kleine Statiestraat buurten waar de prostitutie welig tierde. Op 27 oktober 1848 kwam ze uiteindelijk in het Huis van Barmhartigheid terecht waar ze wellicht in 1851 toetrad tot de pas opgericht congregatie van de zusters Magdalenen. In datzelfde jaar verhuisde ze naar een huis voor gevallen vrouwen in Brugge dat drie Gentse zusters van Liefde enkele maanden voordien hadden geopend. In 1857 kwam ze echter terug naar het Gentse Huis van Barmhartigheid in de Theresianenstraat. Ze overleed een jaar later amper 28 jaar oud. Opvallend is dat zij in haar overlijdensakte als zuster van Liefde vermeld staat. Dit bewijst dat de lijn tussen de zusters Magdalenen en de zusters van Liefde heel dun was zeker voor de ambtenaar van de burgerlijke stand die de akte opmaakte.

In 1856 konden de zusters in dezelfde straat een ruimer pand betrekken om het steeds toenemend aantal *zondige, maar berouwvolle jonge vrouwen* onderdak te bieden. Na haar overlijden werd zuster Bartholomea opgevolgd door zuster Césaire - Charlotte Ketele - (Kortemark 1820 - Brugge 1882) die sinds 1845 werkzaam was geweest in het Gentse Huis en er verantwoordelijk was voor de wasserij en de kledij van de zusters. Zij bouwde vanaf 1862 het gesticht in Brugge verder uit met een nieuwe slaapzaal, een klaslokaal en een atelier en deed hiervoor een beroep op een aantal weldoeners. Geleidelijk aan evolueerde de instelling tot een heropvoedingsgesticht waarin meer aandacht ging naar het onderwijs. Vanaf 1864 nam men geen nieuwe penitenten meer op, enkel nog meisjes voor het behoedingstehuis. Zoals in Gent het geval was groeide bij sommige meisjes het verlangen om zuster te worden. Voor hen richtte kanunnik De Decker zoals in Gent de congregatie van de Magdalenen op. In 1877 waren er vijf van deze zusters in Brugge. (24) Hoewel het gebouw zijn oorspronkelijke functie verloren heeft is de voorgevel van het oude penitentenhuus nog goed herkenbaar. Het complex wordt nu gebruikt voor de opvang van vluchtelingen.

Het klooster in Kwatrecht, later het instituut Sint-Lodewijk genoemd, kwam in 1869 tot stand en kreeg de financiële steun van enkele Gentse industriëlen die er een fabriek gevestigd hadden. Het was aanvankelijk de bedoeling dit liefdadigheidswerk in handen te geven van de franciscanessen maar omdat het moederhuis van deze zustergemeenschap in Parijs gevestigd was gaf bisschop Henricus Franciscus Bracq (Gent 1804 - Gent 1888) de voorkeur aan de

De Magdalenen uit het Brugse penitentenhuus. Vooraan in het midden de geestelijke bestuurder en twee zusters van Liefde. AZLJM, F3 - BEL - Brugge, Engelbewaarder

Huidige complex in de Sint-Clarastraat te Brugge. Foto MOERAERT H., 2017

Chapitre Ier

Fondation - But - Organisation.

1869

Le Couvent de Quatrecht, connu aujourd'hui sous le nom d'Institut Saint Louis, prit naissance en 1869. Ce fut le premier Mars de cette année, que le Révérend Père Fr. Decker, deuxième Supérieur Général, et la Révérende Mère Borgia, quatrième Supérieure Générale de la Congrégation vinrent prendre possession de cette nouvelle fondation.

La nommée Sœur Bertha, choisie pour remplir la charge de Supérieure; Sœur Marianne; Sœur Vésidiane, Sœur Hélène, deux Sœurs Madeleines et six filles repenties de la Maison de Miséricorde de Gand accompagnèrent les Supérieurs Généraux pour en faire l'installation.

Le but des Supérieurs était d'ouvrir un asile aux jeunes filles, que les plaisirs corrupteurs ou les séductions du monde avaient entraînés dans la voie du mal. Tel était d'ailleurs le désir des Bienfaiteurs insignes: feu Messieurs Lebegge; Casier-Légrand; feu Madame Légrand.

L'idée primordiale de ces Respectables personnes

Sint-Lodewijkinstituut Kwatrecht. AZLJM, A27 - BEL - Kwatrecht, Sint-Lodewijk - 3c

zusters van Liefde. Het doel was - zoals in Gent - jonge meisjes op te vangen die door het zedenbedervend genot en de verleidingen van de wereld op het slechte pad terecht gekomen waren. De oprichting van een wasserij met een elementaire huishoudschool was het tweede doel. (25)

Kanunnik De Decker en zuster Borgia - Clementia Liedts - (Oudenaarde 1809 - Gent 1873) - vierde algemene overste van de Gentse congregatie - namen op 1 maart 1869 de nieuwe stichting in gebruik. Zuster Bertha - Isabella Cruls - (Antwerpen 1835 - Kwatrecht 1897) werd er de eerste overste. Zij was vergezeld van drie Gentse zusters van Liefde, twee zusters Magdalenen en zes penitenten allemaal afkomstig uit de Gentse stichting.(26) Vooraleer van start te gaan gingen de zusters Bertha en Hélène - Emilie Van Driessche - (Zelee 1846 - Kwatrecht 1908) bij de franciscanessen in Kontich bij Antwerpen de basistechnieken van het wassen leren om zo een wasserij te kunnen runnen, basisidee van de stichters.

Na het eerste jaar werd het instituut opengesteld voor verwaarloosde meisjes en weeskinderen en evolueerde het zoals in Brugge en Gent tot een onderwijsgesticht. V  r Wereldoorlog I kwam er een kostschool en daarna een gesticht voor gebrekkige meisjes. De wasserij werd afgebouwd en in 1921 stop gezet. Meer en meer ging de aandacht naar gehandicaptenzorg, in 1984 werden ook de eerste volwassenen in deze afdeling opgenomen. In 2000 verlieten de laatste zusters van Liefde het MPI Sint-Lodewijk. (27) Momenteel heeft de instelling zich ontwikkeld tot een multifunctioneel centrum met aandacht voor zorg en bijzonder onderwijs.

Het nieuwe complex in de Sint-Lievenspoortstraat. AZLJM, A18 - BEL - Gent, Sint-Lievenspoort - 06

Naar de Sint-Lievenspoortstraat in 1877

Intussen kampte men in Gent met plaatsgebrek en werd er naar een nieuwe locatie gezocht. Uiteindelijk verlieten de zusters in 1877 de wieg van het werk van Barmhartigheid in de Holstraat/Theresianenstraat en trokken ze naar een nieuwbouw aan de Sint - Lievensstraat (nu Sint-Lievenspoortstraat). Toen waren er nog tachtig penitenten in het Huis en ongeveer evenveel meisjes in het kwartier van de preservatie, achttien zusters van Liefde en tien zusters Magdalenen. Op de nieuwe plek kreeg het Huis van Barmhartigheid stilaan ook andere bestemmingen. Tot 1969, het jaar waarin het Hoger Instituut voor Paramedische Beroepen er gevestigd werd, hebben de gebouwen van het Huis van Barmhartigheid ook gediend als tehuis voor gerechtskinderen (1913 - 1957), rustoord voor gepensioneerde dames (heel de periode), bewaar - en lagere school (verscheidene tijden), gesticht voor kreupele meisjes (1934 - 1950) en instituut voor dove en spraakgebrekkige meisjes (1958 - 1969). Penitenten en *préservés* waren er in de tweede helft van de twintigste eeuw niet meer.

Ingang van het huis der gepensioneerde dames langsheen de Keizersvest onderdeel van het Huis van Barmhartigheid in de Sint-Lievenspoortstraat. Foto. AZLJM, G.A., A 18 - BEL - Gent, Sint-Lievenspoort-03

*De resten van de kapel van het Huis van Barmhartigheid in de Holstraat.
Foto DUBRULLE M., 2003*

*Salon in het verblijf van de gepensioneerde dames aan de Keizersvest. Foto.
AZLJM, A18-BEL-Gent-Sint-Lievenspoort-09*

In de gebouwen in de Holstraat is nu het Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius gevestigd. Enkel de kapel (nu een bergplaats) draagt nog sporen van de eerste stichting van het Huis van Barmhartigheid.

NOTEN

- (1) Aan de realisatie van dit artikel gingen heel wat opzoekingen vooraf. Met dank aan Ginette Desmet voor het vele genealogisch onderzoek. Dank ook aan de medewerkers van verschillende archiefdepots: Tania De Roeck en Philippe Debergh (archief Burgerzaken Gent), Ruth Versteyhe (Archief OCMW Gent), Guy Dupont (Stadsarchief Gent), Freddy Pille en Rita Van Hoecke (Stadsarchief Eeklo), Martine Krichel, Kaat Leeman en An Vandenbergh (Erfgoedhuis Zusters van Liefde J.M. Gent), Ludo Collin (Bisdom Gent), Marina Buysse en Chris Meerschaut (Museum Archief en Documentatiecentrum Melle)
- (2) De aanzet was het rapport van de dokters Mareska en Heyman in 1843/1845, waarin ze met grote verontwaardiging de resultaten van een onderzoek naar de kinder- en vrouwenarbeid en de gezondheidstoestand van de Gentse katoenarbeiders formuleerden. www.ugentmemorie.be/artikel/batavia en R. PASSEMIERS, *'Rede bij het graf van dr. Daniël Mareska. Campo Santo, 30 oktober 2004'*, in: *jaarboek XLII de Oost-Oudburg*. Sint-Amandsberg, p. 5-11.
- (3) Deze tekst is vooral gebaseerd op de verhandeling van E. VAN DOORSELAER, *Prostitutie te Gent tijdens de negentiende eeuw*. Onuitgegeven scriptie, UGent - faculteit letteren en Wijsbegeerte, Gent, 2001 www.thesis.net/prostitutie/prostitutie_inhoud.htm
- (4) M. VAN WESEMAEL, *'Lichte vrouwen te Gent in de 19^e eeuw en hun publiciteit'*, in: *Oostvlaamse Zanten*, LII, nrs. 1 en 2, Gent 1977, p. 1-19 en 38-66.
- (5) A. VAN WERVEKE, *'De ontucht in het oude Gent'*, in: *Volkskunde*, jg. 13, Gent (1900-1901), p. 1-28
- (6) *Kanunnik Triest. Zijn leven, zijn geest, zijn werken*. Brussel, 1926.
- (7) C. STEVERLYNCK, *'Gevaarlijke meiden en meiden in gevaar'*, in: J. DE MAEYER en L. VAN ROMPAEY, *Up stairs down stairs. Dienstpersoneel in Vlaanderen 1750-1995*. Bijdragen Museum van de Vlaamse sociale Strijd nr. 13. Leuven 1996, p. 145-166.
- (8) SAG, reeks P 175.
- (9) AZLJM, G.A., 9.2.2., Gent Sint-Lievenspoort 2.2.: *Maison de Miséricorde Gand. Notice*.
- (10) AZLJM, G.A., 9.2.2., Gent Sint-Lievenspoort 2.2.: *Maison de Miséricorde Gand. Notice*, s.d., p. 4.
- (11) AZLJM, G.A., 9.2.2., Gent Sint-Lievenspoort 2.3.: *Prospectussen Bergen en Namen*.
- (12) AZLJM, FONDS Gent Sint-Lievenspoort, F 106: *Fondation de l'œuvre et de la Maison de la Miséricorde le 4 novembre 1844*. Gent, 1844.
- (13) AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 1.2.: *« Après ce discours mgr l' Evêque a annoncé qu'il accordait pendant un ans, 40 jours d' indulgence à gagner une fois par jour, par tous les fidèles qui reciteront avec dévotion trois pater et trois ave en l'honneur de la très Sainte Vierge, de St. Charles et de ste Marie Magdeleine pour la prospérité de l'oeuvre des filles repenties »*.
- (14) AZLJM, FONDS Gent Sint-Lievenspoort, F 90 en AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 1.2.: *Historie boek van het huys der Penitenten ook huys van Bermhertigheid genaemd*. 1844-1848, 23 bladzijden. Verslagen 1844-1846, 1847, 1848.

- (15) AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 2.2.: *Algemeene Overleggingen* na 3 jaar werking van het Huis, p. 21.
- (16) AZLJM, FONDS Gent Sint-Lievenspoort, F 90 en F 95: *Regel van het Huis van Ste Magdalena*. Gent, 1852.
- (17) AZLJM, G.A., 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 2.1.: *Maison de Miséricorde, Gand 1851-1901. Fêtes jubilaire de la Communauté des sœurs Madeleines*. Programma/drukwerk.
- (18) Archief karmelietessen SSOCDGENT005. Zie K. VANHULLE, *Het ongeschoeide karmelietessenklooster te Gent: een bouwhistorische studie*. Onuitgegeven master Artesis Hogeschool Antwerpen, 2010, deel I, p. 78.
- (19) Bouwaanvraag Archief Gent, SAG - MA - G12 - 1856 - 8640.
- (20) De Lehay was burgemeester van Gent van 1854 tot eind 1857. Het college van Burgemeester en schepenen verleenden een subsidie van 1200 frank. AZLJM Gent, Gent Huis van Barmhartigheid en Gerechtskinderen, F 106.
- (21) AZLJM, G.A., 9.2.2, Gent Sint-Lievenspoort 1.2.
- (22) AZLJM, G.A., 9.2.2 Gent Sint-Lievenspoortstraat 2.2. en 2.1. Gepubliceerde verslagen 1844-1857 en 1857-1863. Gent 1863.
AZLJM, FONDS Gent Sint-Lievenspoort, F 90: *Relation de l'année écoulée 1850, 1851,1852*.
- (23) AZLJM, G.A. 9.2.2. Gent Sint-Lievenspoortstraat 2.2. en 2.1.
AZLJM, FONDS Gent Sint-Lievenspoort, F 90: *Fondation de l'œuvre et de la Maison de le Miséricorde le 4 novembre 1844*.
- (24) K. ROTSAERT, 'De laatste penitenten in Brugge', in: *Brugs Ommeland*, Brugge 1999/4, pp. 197-208.
- (25) AZLJM FONDS Kwatrecht, Sint-Lodewijk: *Fondation de l'Institut St Louis Quatrecht 1869. Ad majorem Dei Gloriam. Premier vendredi janvier 1910, p. 1.*»: ...*que les plaisirs corrupteurs ou les séductions du monde avaient entraînées dans la voie du mal*».
- (26) Dank aan Jeroen Trio en Jan Olsen voor de opzoekingen in de bevolkingsboeken van Wetteren.
- (27) AZLJM, G.A., 9.2.2. Kwatrecht Sint-Lodewijk 1.
AZLJM, FONDS Kwatrecht Sint-Lodewijk, F 144: Krantenartikel *Het Volk* 25/05/2000.

Bijlage I:

INKOMSTEN EN UITGAVEN van het Huis van Barmhartigheid 1857 – 1863.

Bron: AZLJM, Gent. Huis van Barmhartigheid + gerechtskinderen F106

1857

Inkomsten:

1. stadssubsidie (1200 fr.)
2. giften en lidgelden (7865 fr.)
3. opbrengst handwerken (8547,74 fr.)
4. gelden particulieren (2256 fr.)
5. gelden meisjes preservatie (5270,50 fr.)
6. gelden dienstmeiden (2025, 89 fr.)

Totaal: 27.165,13 fr.

Uitgaven:

1. huishouden (18695,35 fr.),
2. kleren en beddengoed (3076 fr.),
3. belasting en huur (3060,10 fr.),
4. verlichting en verwarming (2215,73 fr.),
5. schoolbenodigdheden en uitzet (1122,46 fr.),
6. herstelling/onderhoud gebouwen (1532, 29 fr.).

Totaal: 29.701,93 fr.

Deficit: 2.536,80 fr.

1858

Inkomsten:

1. stadssubsidie (1200 fr.)
2. giften en lidgelden (7925 fr.),
3. opbrengst handwerken (8033, 21 fr.),
4. gelden particulieren (2240,50 fr.),
5. gelden meisjes preservatie (5450,75 fr.),
6. gelden dienstmeiden (1975,35 fr.).

Totaal: 26.824,81 fr.

Uitgaven

1. huishouden (18.462,29 fr),
2. kleren en beddengoed (3247,62 fr.),
3. belasting en huur (3250,10 fr.),
4. verlichting en verwarming (2109,34 fr.),
5. schoolbenodigdheden en uitzet (1527 fr.),
6. herstelling/onderhoud gebouwen (1063,39 fr.).

Totaal: 29.659,74 fr.

Deficit: 2834,93 fr.

1859

Inkomsten:

1. stadssubsidie (1200 fr.),
2. giften en lidgelden (8325 fr.),
3. opbrengst handwerken (8473,80 fr.),
4. kostgeld particulieren en meisjes preservatie (7835,50 fr.),
5. kostgeld dienstmeiden (1910,75 fr.).

Totaal: 27.745,05 fr.

Uitgaven:

1. huishouden (18.745,20 fr.),
2. kleren en beddengoed (3026 fr.),
3. belasting en huur (2805,14 fr.)
4. verlichting en verwarming (2084,50 fr.),
5. Schoolbenodigdheden en uitzet (1458,50 fr.),
6. Herstelling/onderhoud gebouwen (1193,88 fr.)

Totaal: 29.313,22 fr.

Deficit: 1568,17 fr.

1860

Inkomsten

1. stadssubsidie (1200 frank),
2. giften en lidgelden (8605 fr.),
3. Opbrengst handwerken (8843,90 fr.),
4. kostgeld particulieren en meisjes preservatie (5432,50 fr.).

Totaal: 28081,40 fr.

Uitgaven

1. huishouden (19562,35 fr.),
2. kleren en beddengoed (3321,09 fr.),
3. belasting en huur (2809,32 fr.),
4. verlichting en verwarming (2192,25 fr.),
5. schoolbenodigdheden en uitzet (1501,40 fr.),
6. Herstelling/onderhoud gebouwen (1245,62 fr.).

Totaal: 30632,03 fr..

Deficit: 2550,63 fr.

1861

Inkomsten

1. stadssubsidie (1200 fr.),
2. giften en lidgelden (9115 fr.),
3. opbrengst hand werken (8745,70 fr.),
4. kostgeld meisjes preservatie (7092 fr.)

5. kostgeld particulieren (2742,50 fr.).

Totaal: 28895,20 fr.

Uitgaven

1. huishouden (20196,22 fr.),

2. kledij en beddengoed (3057,35 fr.),

3. belastingen en huur (2809,32 fr.),

4. verlichting en verwarming (2325 fr.)

5. schoolbenodigdheden (524 fr.)

6. uitzet (763,50 fr.),

7. herstelling/onderhoud gebouwen (1087,55 fr.).

Totaal: 30762,94

Deficit: 1867,74 fr.

1862

Inkomsten

1. subsidie van de stad (1200 fr.),

2. giften en lidgelden (9210 fr.),

3. opbrengst handwerken (8945,65 fr.),

4. kostgeld meisjes preservatie (6975,50 fr.)

5. kostgeld particulieren (2950 fr.).

Totaal: 29.281,15 fr.

Uitgaven

1. huishouden (20445,30 fr.),

2. kledij en beddengoed (2933 fr.),

3. belastingen en huur (3509,45 fr.),

4. verlichting en verwarming (2127,25 fr.),

5. schoolbenodigdheden (436,50 fr.),

6. uitzet (575,39 fr.)

7. herstel/onderhoud van de gebouwen (983,22 fr.)

Totaal: 31.010,11 fr.

Deficit: 1728,96 fr.

1863

Inkomsten

1. subsidie van de stad (1200 fr.),

2. giften en lidgelden (9326 fr.),

2. opbrengst handwerken (9261,24 fr.)

3. kostgeld meisjes preservatie (7056,50 fr.)

4. kostgeld particulieren (3448 fr.).

Totaal: 30291,74 fr.

Uitgaven

1. huishouden (21274,28 fr.)
2. kledij en beddengoed (3456,87 fr.)
3. belastingen en huur (3509,45 fr.)
4. verlichting en verwarming (2765,75 fr.)
5. schoolbenodigdheden (654,25 fr.)
6. Onderhoud/ herstelling gebouwen (995,95 fr.)

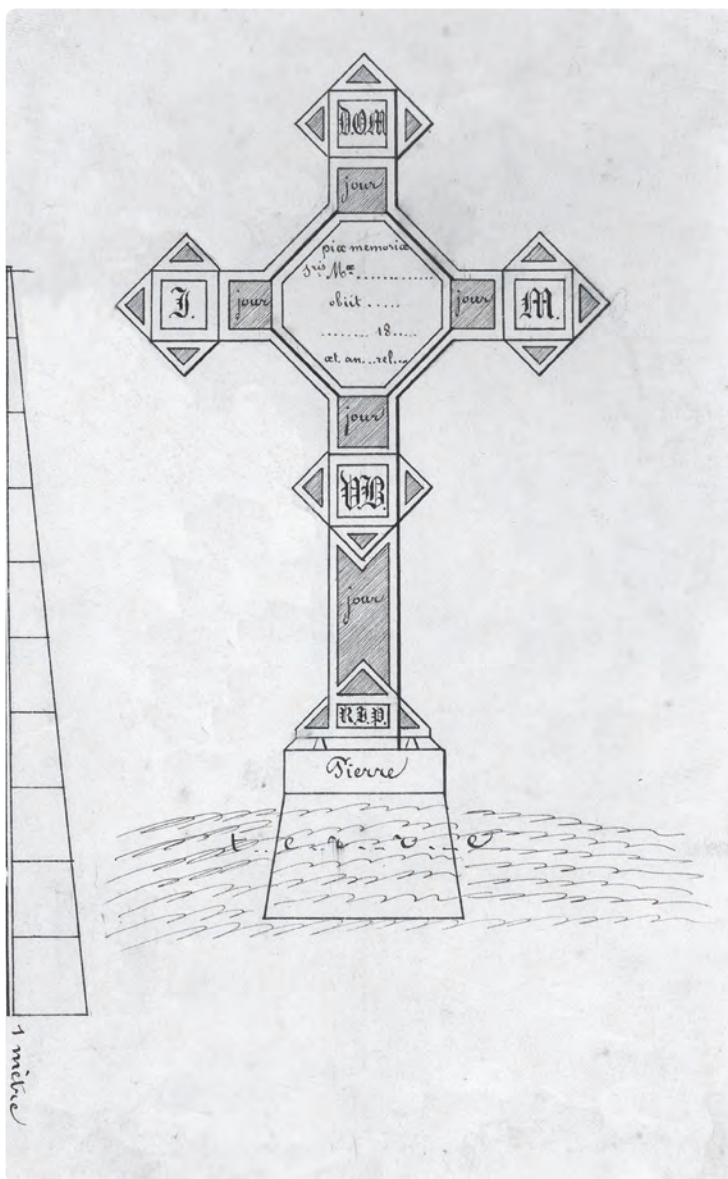
Totaal: 32656,55 fr.

Deficit: 2364,81 fr.

Bijlage II:

Zusters van Liefde die naar het Penitentenhuus worden gestuurd, 1844-1877.

Bron: Communauté de la Maison N.D. de Miséricorde Gand. AZLJM Gent. Sint-Lievenspoort. Zustersgemeenschap F90 en chronologische lijst van de ingetreden Zusters van Liefde.

Kruis geplaatst op elk graf van de zusters van Liefde begraven op het kerkhof van Lovendegem. Tekening. AZLJM, FONDS Lovendegem

1844

KLOOSTERNAAM: M. Théodule
DOOPNAAM: Eugenie Grandjean
GEBORTE: Ieper 28/12/1815
PROFESSIE: 23/12/1841
IN HET HUIS: 4/11/1844
FUNCTIE: overste
UIT HET HUIS: 25/12/1879
OVERLIJDEN: Gent 25/12/1879

KLOOSTERNAAM: M. Benigna
DOOPNAAM: Petronella Therese Derkinderen
GEBORTE: Lochristi 1 of 2/03/1801
PROFESSIE: 27/12/1826
IN HET HUIS: 4/11/1844
FUNCTIE: keuken
UIT HET HUIS: 13/01/1845
OVERLIJDEN: Ronse 6/12/1847

KLOOSTERNAAM: M. Alice
DOOPNAAM: Seraphine Landsheere
GEBORTE: Kalken 16/05/1819
PROFESSIE: 16/08/1844
IN HET HUIS: 4/11/1844
FUNCTIE: sacristiemeesteres en belast met het onderhoud van het huis
UIT HET HUIS: 29/11/1868
OVERLIJDEN: Gent 29/11/1868

KLOOSTERNAAM: M. Raymonde
DOOPNAAM: Constance Steppe
GEBORTE: Gent 8/06/1820
PROFESSIE: 16/08/1844
IN HET HUIS: 4/11/1844
FUNCTIE: zorg voor de penitenten
UIT HET HUIS: 12/04/1860
OVERLIJDEN: Gent 12/04/1860

KLOOSTERNAAM: M. Ferdinande
DOOPNAAM: Caroline Vercauteren
GEBORTE: Bazel 3/04/1811
PROFESSIE: 11/12/1837
IN HET HUIS: 25/12/1844
FUNCTIE: keuken, wasserij, gevolmachtigde
UIT HET HUIS: 7/12/1871
OVERLIJDEN: Gent 7/12/1871

1845

KLOOSTERNAAM: M. Priscille
DOOPNAAM: Isabella Verstraeten
GEBORTE: Lokeren 15/12/1823
PROFESSIE: 15/03/1844
IN HET HUIS: 19/01/1845
FUNCTIE: kledij zusters en meisjes
UIT HET HUIS: 5/10/1846
OVERLIJDEN: Gent 5/09/1859

KLOOSTERNAAM: M. Césaire
DOOPNAAM: Charlotte Ketele
GEBORTE: Kortemark 4 of 5/12/1820
PROFESSIE: 7/06/1845
IN HET HUIS: 6/07/1845
FUNCTIE: wasserij en kledij zusters, later overste in Brugge
UIT HET HUIS: 6/01/1862
OVERLIJDEN: Brugge 3/03/1882

1846

KLOOSTERNAAM: M. Gratiana
DOOPNAAM: Marie Theresia Vyt
GEBORTE: Lokeren 20/05/1820
PROFESSIE: 27/12/1845
IN HET HUIS: Gent 9/02/1846
FUNCTIE: zorg voor de meisjes
UIT HET HUIS: 12/04/1850
OVERLIJDEN: 12/04/1850

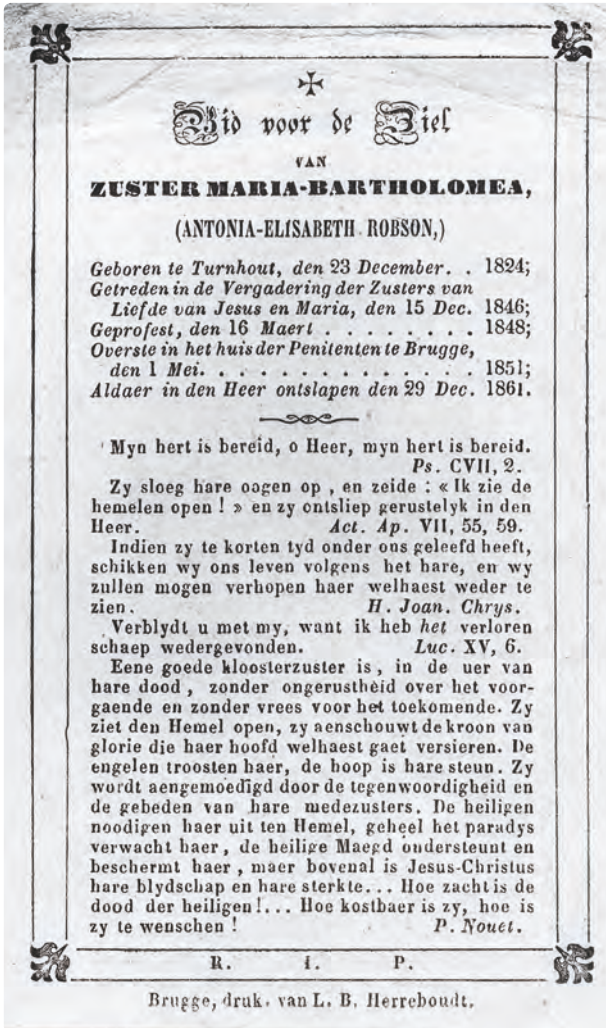
1847

KLOOSTERNAAM: M. Dominique
DOOPNAAM: Octavie Hubene
GEBORTE: Oostkamp 9/05/1825
PROFESSIE: 13/12/1846
IN HET HUIS: 16/08/1847
FUNCTIE: zangeres, voor de meisjes en de inwonende dames
UIT HET HUIS: 6 /11/1906
OVERLIJDEN: Gent 6 /11/1906

1848

KLOOSTERNAAM: M. Bartholomé
DOOPNAAM: Antonia Elisabeth Robson
GEBORTE: Turnhout 23/12/1824
PROFESSIE: 16/03/1848
IN HET HUIS: 24/03

FUNCTIE: verantwoordelijke voor de kinderen van het behoedingstehuis
 UIT HET HUIS: 1/05/1851 (overste van het penitentenhuus in Brugge)
 OVERLIJDEN: Brugge 29/12/1861

Bidprentje van zuster M. Bartholomea, eerste overste van het Brugse penitentenhuus.
 AZLJM, collectie bidprenten

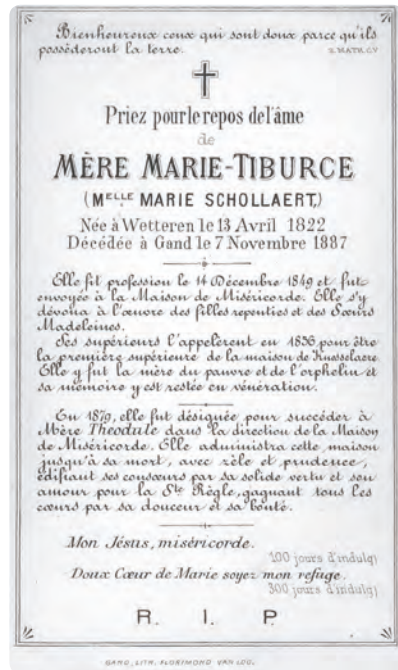
KLOOSTERNAAM: M. Sulpice
 DOOPNAAM: Adriana Catharina Deschutter
 GEBORTE: Antwerpen 27/11/1825
 PROFESSION: 19/08/1848
 IN HET HUIS: 27/08/1848
 FUNCTIE: keuken
 UIT HET HUIS: 21/06/1849
 OVERLIJDEN: Gent (Sint-Jozef) 3/03/1903

1849

KLOOSTERNAAM: M. Sebastiana
 DOOPNAAM: Sophie Van Riest
 GEBOORTE: Sint-Denijs bij Kortrijk 2/10/1827
 PROFESSION: 15/06/1849
 IN HET HUIS: 21/06/1849
 FUNCTIE: keuken, bakkerij en wasserij
 UIT HET HUIS: 22/06/1886
 OVERLIJDEN: 22/06/1886

1850

KLOOSTERNAAM: M. Tiburcia
 DOOPNAAM: Marie Francisca Schollaert
 GEBOORTE: Wetteren 13/04/1822
 PROFESSION: 14/12/1849
 IN HET HUIS: 2/02/1850 en van 08/1875
 FUNCTIE: meisjes en overste
 UIT HET HUIS: 8/09/1856 – 1875 overste in Knesselare; 30/12/1879-
 7/11/1887 overste in Gent
 OVERLIJDEN: Gent 7/11/1887

Bidprentje van zuster M. Tiburce vanaf 1879 overste van het Huis van Barmhartigheid in Gent. AZLJM, collectie bidprenten

KLOOSTERNAAM: M. Berckmans
DOOPNAAM: Coleta Van Kerschaever
GEBOORTE: Lokeren 11/03/1829
PROFESSIE: 14/12/1849
IN HET HUIS: 8/05/1850
FUNCTIE: /
UIT HET HUIS: 13/09/1854, uit klooster naar Brussel 27/02/1860
OVERLIJDEN: /

KLOOSTERNAAM: M. Sophie
DOOPNAAM: Rosalie De Backere
GEBOORTE: Gent 29/12/1826
PROFESSIE: 14/12/1850
IN HET HUIS: 27/12/1850
FUNCTIE: bakkerij en de kledij van de meisjes
UIT HET HUIS: 25/04/1862; Uit het klooster van Zaffelare gelopen in juni 1872
OVERLIJDEN: Gent 20/11/1907

1852

KLOOSTERNAAM: M. Borromée
DOOPNAAM: Clara Pijpers
GEBOORTE: Melsele 29/07/1829
PROFESSIE: 15/12/1851
IN HET HUIS: 14/02/1852
FUNCTIE: verzorgen kledij en meisjes penitenten
UIT HET HUIS: oktober 1872
OVERLIJDEN: Melsele 27/01/1873

1853

KLOOSTERNAAM: M. Felicie
DOOPNAAM: Virginie Segers
GEBOORTE: Sint-Gilles 14/02/1827
PROFESSIE: 20/06/1853
IN HET HUIS: 26/07/1853
FUNCTIE: preservatie, kledij Magdalenazusters en penitenten
UIT HET HUIS: door overlijden
OVERLIJDEN: Gent op 19/09/1901

1854

KLOOSTERNAAM: M. Hermance
DOOPNAAM: Adèle Simais
GEBOORTE: Lokeren 9/12/1827
PROFESSIE: 14/12/1849
IN HET HUIS: 27/10/1854
FUNCTIE: voor de inwonende dames

UIT HET HUIS: 10/12/1913
OVERLIJDEN: Gent 10/12/1913

1855

KLOOSTERNAAM: M. Antoinette
DOOPNAAM: Marie Anne Wellens
GEBORTE: Berlaar 31/03/1830
PROFESSIE: 22/08/1855
IN HET HUIS: 17/11/1855
FUNCTIE: keuken
UIT HET HUIS: 4/05/1898
OVERLIJDEN: Gent 4/05/1898

1856

KLOOSTERNAAM: M. Humiliana
DOOPNAAM: Amelie Vercauteren
GEBORTE: Melsele 4 of 3/08/1823
PROFESSIE: 14/12/1850
IN HET HUIS: 8/09/1856
FUNCTIE: voor de meiden
UIT HET HUIS: 14/08/1857
OVERLIJDEN: Gent (Sint-Jozef) 9/08/1890

1857

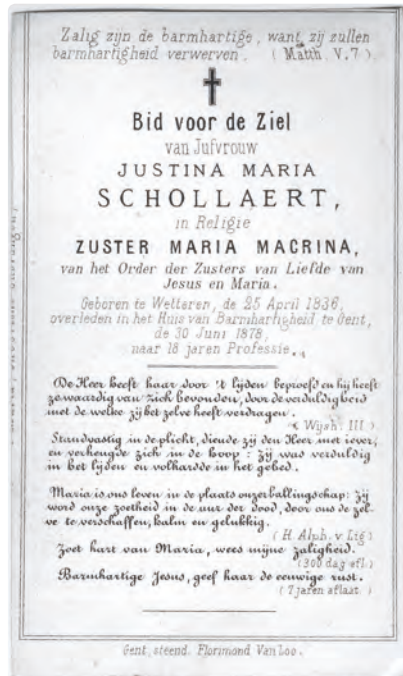
KLOOSTERNAAM: M. Bertha
DOOPNAAM: Isabelle Barb. Franc. Cruls
GEBORTE: Antwerpen 25/08/1835
PROFESSIE: 5/06/1857
IN HET HUIS: 14/08/1857
FUNCTIE: preservatie en Magdalenazusters, overste in Kwatrecht
UIT HET HUIS: 27/02/1869
OVERLIJDEN: Kwatrecht 8/06/1897

1858

KLOOSTERNAAM: M. Gonsalva
DOOPNAAM: Ursula Ludovica Vermeire
GEBORTE: Hamme 5/08/1833
PROFESSIE: 23/08/1858
IN HET HUIS: 29/09/1858
FUNCTIE: voor de meisjes, voor de Magdalenen
UIT HET HUIS: 15/03/1867
OVERLIJDEN: Gent 15/03/1867

1860

KLOOSTERNAAM: M. Macrina
 DOOPNAAM: Justina Maria Schollaert
 GEBOORTE: Wetteren 24/04/1836
 PROFESSIONIE: 13/12/1860
 IN HET HUIS: 17/12/1860
 FUNCTIE: voor de meisjes
 UIT HET HUIS: 30/07/1878
 OVERLIJDEN: Gent 30/07/1878

68

*Bidprentje van zuster M. Macrina, overleden in het Huis van Barmhartigheid in 1878.
 AZLJM, collectie bidprenten*

1862

KLOOSTERNAAM: M. Zephyrina
 DOOPNAAM: Joanna Maria Capon
 GEBOORTE: Gent 12/02/1822
 PROFESSIONIE: 14/12/1847
 IN HET HUIS: 9/01/1862
 FUNCTIE: preservees, sacristie en voor de broodkamer
 UIT HET HUIS: naar Mons in 1878
 OVERLIJDEN: Bergen 29/05/1880

KLOOSTERNAAM: : M. Brunona
DOOPNAAM: Monica Leyn
GEBORTE: Zelzate 27/06/1839
PROFESSIE: 23/08/1861
IN HET HUIS: 9/01/1862
FUNCTIE: tweede klas van de preservees
UIT HET HUIS: /
OVERLIJDEN: Lovendegem 14/01/1869.

1863

KLOOSTERNAAM: M. Vincent
DOOPNAAM: Marie Van Reeth
GEBORTE: Antwerpen 6/04/1840
PROFESSIE: 17/03/1863
IN HET HUIS: 5/06/1863
FUNCTIE: tweede klas der preservées, voor de Magdalenen
UIT HET HUIS: 8/02/1886
OVERLIJDEN: Gent 8/02/1886

KLOOSTERNAAM: M. Rose
DOOPNAAM: Barbe Vanhemelryck
GEBORTE: Schaarbeek 19/12/1840
PROFESSIE: 28/08/1863
IN HET HUIS: 4/09/1863
FUNCTIE: de kleine klas van het behoedingstehuis, voor de penitenten,
de kledij van de zusters, overste (26/09/1877-30/10/1889)
UIT HET HUIS: 2/10/1894 naar Melsele
OVERLIJDEN: Melle (Caritas) 7.8.1916

KLOOSTERNAAM: M. Secunda
DOOPNAAM: vermoedelijk Hortensia Maria Hoogstoel
GEBORTE: Oudenaarde 21/03/1835
PROFESSIE: 5/06/1858
IN HET HUIS: oktober 1863
FUNCTIE: /
UIT HET HUIS: weggegaan op 15/11/1865
OVERLIJDEN: Melle 2/09/1919

KLOOSTERNAAM: M. Ignace
DOOPNAAM: Philomène Cruls
GEBORTE: Antwerpen 27/01/1838
PROFESSIE: 12/03/1860
IN HET HUIS: 15/11/1863
FUNCTIE: voor de dames
UIT HET HUIS: 14/04/1887

OVERLIJDEN: Kwatrecht 9/03/1931

1864

KLOOSTERNAAM: M. Anania

DOOPNAAM: Rosalia Coquet

GEBOORTE: 11/02/1833

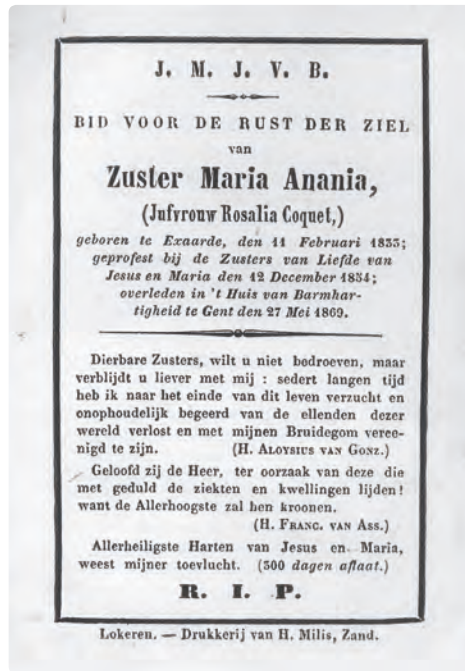
PROFESSIE: 12/12/1854

IN HET HUIS: 20/10/1864

FUNCTIE: keuken

UIT HET HUIS: 27/05/1869

OVERLIJDEN: Gent 27/05/1869

70

*Bidprentje van zuster M. Anania, overleden in het Huis van Barmhartigheid in 1869.
AZLJM, collectie bidprenten*

KLOOSTERNAAM: M. Agnes

DOOPNAAM: Cecile Philomène Fillon

GEBOORTE: Brussel 15/05/1841

PROFESSIE: 17/03/1864

IN HET HUIS: ? 1864

FUNCTIE: behoedingstehuis

UIT HET HUIS: 22/05/1865 naar Ixelles (overste)

OVERLIJDEN: 13/11/1920

KLOOSTERNAAM: M. Herminie

DOOPNAAM: Emilia Rosalia Van de Putte

GEBOORTE: Zeveneken 5/09/1837

PROFESSIE: 29/08/1864

IN HET HUIS: 29/10/1864

FUNCTIE: klassen van het behoedingstehuis

UIT HET HUIS: 15/10/1883, uitgetreden

OVERLIJDEN: Gent 7/08/1914

1865

KLOOSTERNAAM: M. Flavie
DOOPNAAM: Coleta Therèse van Gansbeke
GEBORTE: Sint-Maria Audenhove 5/03/1842
PROFESSIE: 7/12/1864
IN HET HUIS: ?
FUNCTIE: tweede klas van het behoedingstehuis
UIT HET HUIS: 8/10/1917
OVERLIJDEN: Gent 8/10/1917

1867

KLOOSTERNAAM: M. Veremunde
DOOPNAAM: Marie Delphine Jocqué
GEBORTE: Zeveneken 6/07/1840
PROFESSIE: 16/08/1867
IN HET HUIS: 7/09/1867
FUNCTIE: /
UIT HET HUIS: 28/01/1893 naar Velm
OVERLIJDEN: Eeklo 22/09/1929

1869

KLOOSTERNAAM: M. Justiniene
DOOPNAAM: Albertine Jeanne Ambroes
GEBORTE: Brussel 5/12/1840
PROFESSIE: 19/03/1869
IN HET HUIS: april 1869
FUNCTIE: meisjes behoedingstehuis, sacristie en verpleegster
UIT HET HUIS: 13/11/ 1899 naar Brussel
OVERLIJDEN: Brussel 10/11/1913

KLOOSTERNAAM: M. Arsenia
DOOPNAAM: Catharina Carolina Van Driessche
GEBORTE: Hamme 30/09/1841
PROFESSIE: 19/03/1869
IN HET HUIS: 26/06/1869
FUNCTIE: meisjes van het behoedingstehuis, de penitenten en het kwartier der dames
UIT HET HUIS: 16/06/1873
OVERLIJDEN: Doornik 24/12/1898

1871

KLOOSTERNAAM: M. Ursuline
DOOPNAAM: Maria Anna Hubertina Senden
GEBORTE: Voerendaal Holl. Limburg 21/10/1843
PROFESSIE: 25/08/1871

IN HET HUIS: 6/12/1871
FUNCTIE: meisjes van het behoedingstehuis
UIT HET HUIS: 5/11/1872
OVERLIJDEN: St.-Genois 23/12/1922

1872

KLOOSTERNAAM: M. Silveria
DOOPNAAM: Marie Theresia Lampaert
GEBORTE: Ursel 5/05/1846
PROFESSIE: 25/08/1871
IN HET HUIS: juni 1872
FUNCTIE: penitenten
UIT HET HUIS: 5/03/1880 om overste te worden in Knesselare
OVERLIJDEN: Lovendegem 25/05/1914

1873

KLOOSTERNAAM: M.Alix of
DOOPNAAM: Margareth Elisa Robbins
GEBORTE: Londen 4/01/1851
PROFESSIE: 24/03/1873
IN HET HUIS: 28/04/1873
FUNCTIE: kwartier van de dames
UIT HET HUIS: september 1897 naar Engeland
OVERLIJDEN: Tottington 8/10/1906

KLOOSTERNAAM: M. Avila
DOOPNAAM: Elodie Leonie Marie Catteloin
GEBORTE: Sint-Denijs 18/09/1851
PROFESSIE: 24/03/1873
IN HET HUIS: 16/06/1873
FUNCTIE: meisjes van het behoedingstehuis, de broodkamer,
bakkerij en wasserij
UIT HET HUIS: 2/05/1895 naar Kortrijk
OVERLIJDEN: Bergen 27/08/1917

KLOOSTERNAAM: M. Alexinne
DOOPNAAM: Eulalia Maria De Vos
GEBORTE: Melle 5/03/1850
PROFESSIE: december 1873
IN HET HUIS: December 1873
FUNCTIE: meisjes van het behoedingstehuis
UIT HET HUIS: 28/08/1879
OVERLIJDEN: Sint-Truiden 7/06/1886

BIBLIOGRAFIE

Archivalische bronnen

Gent

Stad Gent, Archief Burgerzaken: Burgerlijke Stand en Volkstellingen 19de eeuw
Stadsarchief (SAG): Reeks Bouwaanvragen G12, Atlas Goetgebuer (AG), reeks
P 175

Archief OCMW: Registers van Bestede kinderen en Weeskinderen

Archief Zusters van Liefde Jezus Maria (AZLJM) : Generaalsarchief (G.A.)
9.2.2. Gent Sint-Lievenspoort 1.2/1., 2.1., 2.2. en 2.3.; Gent Sint-Lievens-
poort F 90 en F 95; Gent Sint-Lievenspoort. Patrimonium. Financiën F 93.
Gent. Huis van Barmhartigheid + gerechtskinderen F 106; AZLJM G.A. 9.2.2.
Kwatrecht Sint-Lodewijk 1 en AZLJM, FONDS Kwatrecht Sint-Lodewijk, F
144; G.A. afd. 9 doos 221; Gent Sint-Lievenspoort 9.2.2. /1.1-dooos 221;
9.2.2. Gent Terhagen 2/2. Ongeneesbare Zieken (ten laste van de Bienfai-
sance) 1845-1878; Gent Lovendegem hospice ongeneesbaren 1844-1883
en wezen 1849-1883

Archief Bisdom Kloosters Gent. ZLJM, II, doc. 98, 99, 101, 107 en 140

Eeklo

Stadsarchief B1-30 Geboorteregisters 1829 tot 1845; B5-04 tot B5-63: Tien-
jaarlijkse tellingen; S11-03 Armenlijsten 1825-1869; S11-04 Behoeftige kin-
deren; M1-06/07 Militieregisters 1844-1869; M2-10/11 Alfabetische lijsten
1844-1858

Wetteren (Kwatrecht)

Volkstellingen 1847-1870 en 1870-1880

Onuitgegeven publicaties:

BAET M. A. (1910), *Fondation de l'institut St.-Louis Quatrecht 1869. Ad major-
rem Dei Gloriam. Premier verdredi janvier*

DEKEYSER R. (2002), *Familiegeschiedenis Mast 1320-2002. Van de Vrije Schip-
persnering en de vrije nering der wijnschroders van Gent*. Gent

HEMELSOET A. (2002), *Liefdadigheid als roeping van de dame; een sociaal
engagement van de adellijke vrouw in het 19de-eeuwse Gent (1845-1880)*.

Licentiaatsverhandeling UGent. Archief Zusters van Liefde ZVL.TH.00009

MAHIEU G. (1969), *Cholera-epidemieën te Gent in de 19de eeuw*. Licenti-
aatsverhandeling UGent.

Notice biographique de mr. le chanoine De Decker ou Mémorial de Terhagen suivi d'un Essai historique, Handschrift vermoedelijk 1876. Zusters van Liefde G.A. afd. 9 doos 221

VAN DOORSSELAER E. (2001), *Prostitutie te Gent tijdens de negentiende eeuw*. Master Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Geschiedenis. UGent

VANHULLE K. (2010), *Het ongeschoeide karmelietessenklooster te Gent: een bouwhistorische studie*. Master Artesis Hogeschool Antwerpen, 2 delen

VERBAEYS N. (2008), *In de ban van de cholera: Brugge en Gent in 1866*. Master Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Geschiedenis. UGent

Uitgegeven publicaties:

ART J. (1977), *Kerkelijke structuur en Pastorale Werking in het Bisdom Gent tussen 1830 en 1914*. Standen en Landen LXXI. Kortrijk

BAILLIEUL B. (2017), Berouwvolle dochters en jonge meisjes met kwade neigingen. In: *@rchieflink*, jg. 17, 4, 2017, p. 1-3

CLAESSENS P. (1877), *Benoit De Decker chanoine titulaire de la cathédrale de Gand supérieur général des Soeurs de la Charité, etc.* Mechelen

DE BAETS R. (1997), *Gent 1797-1997. Tweehonderd jaar zorg voor de medemens. Bureel van Weldadigheid. Burgerlijke Godshuizen COO. OCMW. Een omzien in verwondering én herkenning*, Gent

74

DE JONG A.P. (redactie)(1983), *Het Edele Huis*. Gent (Gent Sint-Lievenspoortstaat 9.2.2 /1.1-dooos 221).

DE MAEYER J. (2001), 'Les dames d'oeuvres'. 19de-eeuwse vrouwen van stand en hun zoektocht naar maatschappelijk engagement. In: *Vrouwenzakenzakenvrouwen*, pp. 108-127, Gent

DE MAEYER J. en VAN ROMPAEY L. (1996), *Up stairs down stairs. Dienstpersoneel in Vlaanderen 1750-1995*. Bijdragen Museum van de Vlaamse sociale Strijd nr. 13, Leuven

DE POTTER F. (1996), *Gent van den oudsten tijd tot heden*. Familia et Patria heruitgave, deel 8, pp. 374-375, Roeselare

DE WAELE F. (1985), *Van Deugdsaeme Dogters en Vroome Meyskens. Pensi-onaatsopvoeding bij de zusters van Liefde te Beerlegem 1823- 1965*. Beerlegem

DUERLOO L. en JANSSENS P. (1992), *Wapenboek van de Belgische adel van de 15 de tot de 20ste eeuw*, Brussel

Een Gewichtig Dokument. In: *Een terugblik. Proeve eener Geschiedenis der Gentsche Arbeidersbeweging gedurende de XIXe eeuw*. Gent, 1908, pp.92-103

EVARD A. e.a. (1993), *8 eeuwen Gentse ziekenhuizen*, Gent

Kanunnik Triest. Zijn leven, zijn geest, zijn werken. Brussel, 1926

- KUNTGEN R.P.(1874), *Allocution prononcée dans l'église S. Nicolas en faveur de la Maison des filles repenties et des filles préservées*, Gent. AZLJM Gent Sint-Lievenspoort. Zustergemeenschap F 90
- RO TSAERT K.(1999), De laatste penitenten in Brugge. In: *Brugs Ommeland*, jg. 39, nr. 4, pp. 197-208, Brugge
- STEE LS M. (1979), Choleraepidemie in 1866. In: *Gendtsche Tydinghen*, jg. 8, pp. 231-259. Gent
- STROBBE K. en SUENENS K. (2010), *Zusters Kindsheid Jesu 1835-2010*. Leuven
- VAN HEDDEGHEM A.(s.d.), *De Oude Bijlokematerniteit. 1828-1978. Anderhalve eeuw patiënten, vroedvrouwen, dokters*, Sint-Amandsberg
- VAN HOOREWEGHE C. (1990), Het prostitutieel kader te Gent in de periode 1910-1932. In: *HMGOG*. XLIV, pp. 151-167, Gent
- VAN WERVEKE A. (1900-1901), De ontucht in het oude Gent. In: *Volkskunde*, jg. 13, pp. 1-28, Gent
- VAN WESEMAEL M. (1977), Lichte vrouwen te Gent in de 19^e eeuw en hun publiciteit. In: *Oost-Vlaamse Zanten*, jg. 52, nr. 1, pp. 2-19 en nr. 2, pp 38-66, Gent
- Wegwyzer der Stad Gend en Provincialen Almanach van Oost-Vlaenderen*. (1844 e.v.), Gent

Website:

<https://zoekakten.nl/indexbe.php>
www.ethesis.net/prostitutie/prostitutie_inhoud.htm
www.ugentmemorie.be/artikel/batavia

INHOUD

Woord vooraf	1
Huis van barmhartigheid voor 'berouwvolle dochters en jonge meisjes met kwade neigingen.' Uniek sociaal experiment in de industriestad Gent	3
Schrijnende armoede	4
Prostitutie in de 19de eeuw	7
Opvang van prostituees in het Ancien Regime	14
Eerste plannen in de 19de eeuw	14
Stichting	15
Eerste huisvesting	20
Meisjes - penitenten	22
Eerste rapport	27
Uitbreiding van het project	30
Congregatie van de Magdalenen	33
Terrein volgebouwd	38
Inkomsten en uitgaven	38
Pionierswerk van de zusters van Liefde	40
Liefdadigheid als roeping voor rijke dames	43
Gent zendt zijn dochters uit	45
Naar de Sint-Lievenspoortstraat in 1877	52
Noten	55
Bijlage I: Inkomsten en uitgaven van het Huis van Barmhartigheid , 1857-1863	57
Bijlage II: Zusters van Liefde die naar het Penitentenhuis worden gestuurd, 1844-1877	62
Bibliografie	73
Lezing zondag 3 juni 2018	78

Lezing
Zo 3 juni 2018 Gent

LEZING: Huis van Barmhartigheid voor 'berouwvolle dochters en jonge meisjes met kwade neigingen' (1844-1877)

Op zondag 3 juni geeft historica Beatrix Baillieul in het klooster Terhagen een lezing over het Huis van Barmhartigheid, een opvanghuis van de Gentse Zusters van Liefde voor ex-prostituees, meisjes 'in gevaar' en werkloze dienstmeiden.

78

Ontdek de lotgevallen van Melanie, Pauline, Philomène en de 800 andere meisjes en jonge vrouwen die tussen 1844 en 1877 in het huis verbleven. Een verhaal over bittere armoede en rijke weldoeners, over ijverige religieuzen en boetedoening, over maatschappelijke rehabilitatie en vooroordelen.

Praktisch

Zondag 3 juni om 10:30 uur in Klooster Terhagen, Molenaarsstraat 24, 9000 Gent. Na de lezing kan u genieten van een gratis drankje. Voor € 5 kan u ter plaatse ook de publicatie van Beatrix Baillieul over het Huis van Barmhartigheid kopen, een speciaal themanummer van *Van Mensen & Dingen. Tijdschrift voor Volkscultuur in Vlaanderen*.

De lezing is gratis, maar we vragen om **op voorhand in te schrijven**. Dit kan telefonisch **via tel. 09 235 82 32** of per mail **info@erfgoed.vzl.org**. Vermeld uw naam, het aantal deelnemers en of u de bijhorende publicatie wenst te kopen.

E.V.P. TRIEST
1800-1850
E.V.B. DE DECKER
1850-1874
E.V.J. JANSSENS
1874-1883
E.V. RIJSLANDTS
1880-1898

1803

HIER STICHTTE: EERWAARDE VADER TRIEST
ZIJNE LIEVERICE & ZIJNE UITCESTRICKTE
CONGREGATIE VAN ZUSTERS VAN LIEFDE

SWITZERLAND
1803

1903
GRAANTJE CU WAART KLEIN & NIETIG
BOOM CU ZIJT KRACHTIG CU DRAACT NU
VROUCHTEN VOOR VELE VOLKEREN

1824 PLACIDA
1824 PERPETUA
1824 FRIDERIKA
1824 ROSA
1824 ROSALIA
1824 DELECRUX
1824 ROSALINE

ENGLAND

CONCO

ASIA

